

Snaga da se nastavi dalje

Ranjivost i otpornost na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja
među izbeglicama i migrantima koji putuju u Evropu

Izveštaj

Snaga da se nastavi dalje

Ranjivost i otpornost na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja među izbeglicama i migrantima koji putuju u Evropu

Izveštaj

Pripremio Međunarodni centar za razvoj migracione politike, Beč - Austrija

Naručilac i donator Kancelarije za praćenje i borbu protiv trgovine ljudima Ministarstva spoljnih poslova Sjedinjenih Američkih Država (J/TIP)

International Centre for Migration Policy Development • jul 2019.

Autorka: Claire Healy

Istraživački tim: Giulia Casentini, Claudia Köhler, Stojanka Mircheva, Viktória Sebhelyi, Stevan Tatalović, Stanislava Topouzova, Angelo Tramountanis

Tim ICMPD: Edgar Federzoni dos Santos, Melita Gruevska Graham, Sanja Milenkovicj, Elena Petreska, Elisa Trossero

Međunarodni centar za razvoj migracione politike (ICMPD)

Gonzagagasse 1

A-1010 Beč

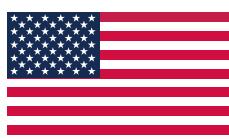
Austrija

www.icmpd.org

Međunarodni centar za razvoj migracione politike

Sva prava rezervisana. Nijedan deo ove publikacije se ne može umnožavati, kopirati niti prenositi u bilo kojoj formi ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući fotokopiju, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i preuzimanje podataka, bez dopuštenja vlasnika autorskih prava.

Predloženi citat: Healy, Claire (2019). The Strength to Carry On: Resilience and Vulnerability to Trafficking and Other Abuses among People Travelling along Migration Routes to Europe – Briefing Paper. Vienna: ICMPD.

Ova publikacija je omogućena uz podršku Ministarstva spoljnih poslova Sjedinjenih Američkih Država, u skladu sa uslovima Odluke br. S-SJTIPI-17-CA-1013. Mišljenja koja su izneta u ovom tekstu su mišljenja autora i ne odražavaju nužno stanovišta Ministarstva spoljnih poslova Sjedinjenih Država

Raspored: 360° Communication Jürgen Henning

Štampa i povez: Polyesterday DOOEL, Skopje

ISBN:

- 978-3-903120-57-0 EN (print) | 978-3-903120-58-7 EN (pdf)
 - 978-3-903120-59-4 EL (print) | 978-3-903120-60-0 EL (pdf)
 - 978-3-903120-61-7 BG (print) | 978-3-903120-62-4 BG (pdf)
 - 978-3-903120-63-1 MK (print) | 978-3-903120-64-8 MK (pdf)
 - 978-3-903120-65-5 SR (print) | 978-3-903120-66-2 SR (pdf)
 - 978-3-903120-67-9 HU (print) | 978-3-903120-68-6 HU (pdf)
 - 978-3-903120-69-3 DE (print) | 978-3-903120-70-9 DE (pdf)
 - 978-3-903120-71-6 IT (print) | 978-3-903120-72-3 IT (pdf)
-

Apstrakt

Istraživačka studija *Snaga da se nastavi dalje: ranjivost i otpornost na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja među izbeglicama i migrantima koji putuju u Evropu* analizira učestalost trgovine ljudima među izbeglicama i migrantima koji putuju migrantskim rutama; faktore otpornosti na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja; kao i faktore ranjivosti na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja. Ovom studijom obuhvaćene su migrantske rute istočnog Mediterana, Balkana i centralnog Mediterana.

Faktori koji dovode do otpornosti na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja zasnivaju se na stepenu obrazovanja, materijalnim (finansijskim) resursima, raspoloživim informacijama, mogućnostima za regularno putovanje i tranzit i pristup uslugama u zemljama destinacije. Otpornost na trgovinu ljudima, međutim, može biti ugrožena faktorima ranjivosti kao što su traumatična iskustva, položaj dece bez pravnje, nasilje i zlostavljanje, nedostupnost usluga i interakcija s krijumčarima.

Lične karakteristike same po sebi nisu izvori otpornosti ili ranjivosti na trgovinu ljudima, ali kontekst migracija utiče na to da otpornosti i ranjivosti budu predodređene migracionim politikama i praksama. Pozitivna iskustva krijumčarenja migranata, ljudi čine otpornim, ali korišćenje usluga krijumčarenja može ih učini i ranjivim na trgovinu ljudima. Otpornost se podstiče regularnim statusom u zemljama tranzita i destinacije, kao i fer postupkom za dobijanje azila.

Pristup osnovnim uslugama u kontekstu destinacije, kao što su sigurnost, smeštaj, obrazovanje, fizička i mentalna zdravstvena zaštita, određuje otpornosti ili ranjivosti izbeglica i migranata. Deca bez pravnje treba da se identifikuju i potrebno je pružiti im specijalizovane usluge kako bi bili otporni, posebno tokom prelaska u zrelo doba (navršetak punoletstva). Nadležnim institucijama često nedostaje kapacitet da identifikuju žrtve trgovine ljudima među tražiocima azila. Kako bi ljudi bili podstaknuti da prijavljuju slučajeve, nadležni organi vlasti bi trebalo da izgrade poverenje sa njima, da se bore protiv diskriminacije i smanje izolovanost izbeglica i migrantskih zajednica.

Tokom ovog istraživanja identifikovane su konkretnе pojedinosti o 69 potencijalnih slučajeva trgovine ljudima i 14 slučajeva uskraćivanja slobode kretanja zbog iznude. Vlasti su zvanično utvrđile značajno manji broj ovih slučajeva. Izbeglicama i migrantima se trguje radi seksualne eksploracije, radne eksploracije i prisilnog krijumčarenja. Ova studija takođe svedoči o iskustvima žrtava kojima je oduzeta sloboda zarad iznude i pokazuje da iznuđivanje uključuje zloupotrebu prava neke osobe u cilju dobijanja finansijske ili materijalne koristi. *Modus operandi* trgovaca ljudima u kontekstu migrantskih ruta, bez obzira da li pružaju usluge krijumčarenja migranata, jeste zloupotreba položaja izbeglica i migranata. Ova ranjivost proizilazi iz njihove potrebe da koriste krijumčare i njihove usluge zbog nedostatka alternativa za regularno putovanje.

Da bi se sprečila trgovina ljudima, potrebno je usredsrediti se na to kako ljudi mogu da budu otporniji na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja, na smanjivanje ranjivosti i izloženosti opasnostima. Potrebno je sprovesti preporuke iz istraživanja kako bi se odgovorilo na hitnu potrebu da se preventivno odgovori na trgovinu ljudima, na otpornosti i ranjivosti, kao i na zaštitu prava odraslih i dece izbeglica i migranata, uz doprinos ukupnoj stabilnosti, sigurnosti i vladavini prava u zemljama koje su predmet istraživanja. Cilj ove studije je da doprinese poboljšanju situacije koju su prikazali rezultati istraživanja.

*

*

*

Snaga da se nastavi dalje je glavni ishod istraživačkog projekta „Studija o otpornosti i ranjivosti na trgovinu ljudima na putu ka Evropi (STRIVE)“ koji je finansirala Kancelarija za praćenje i borbu protiv trgovine ljudima (J/TIP) Ministarstva spoljnih poslova Sjedinjenih Američkih Država, a koji je realizovao ICMPD. Ukupno je intervjuisano 91 izbeglica i migranta i 245 eksperata i terenskih radnika – organizacija i institucija koji su bili u direktnom kontaktu sa ljudima ovom populacijom – bili su intervjuisani tokom 2018. godine u zemljama u kojima je sprovođeno istraživanje: Grčkoj, Bugarskoj, Severnoj Makedoniji, Srbiji, Mađarskoj, Nemačkoj i Italiji.

U ovom Izveštaju se navode glavni zaključci i preporuke iz studije *Snaga da se nastavi dalje*, koje može da se preuzmu celosti, uključujući i upućivanja na terensko istraživanje i literaturu, na stranici: www.icmpd.org/publications/publications.

Uvod

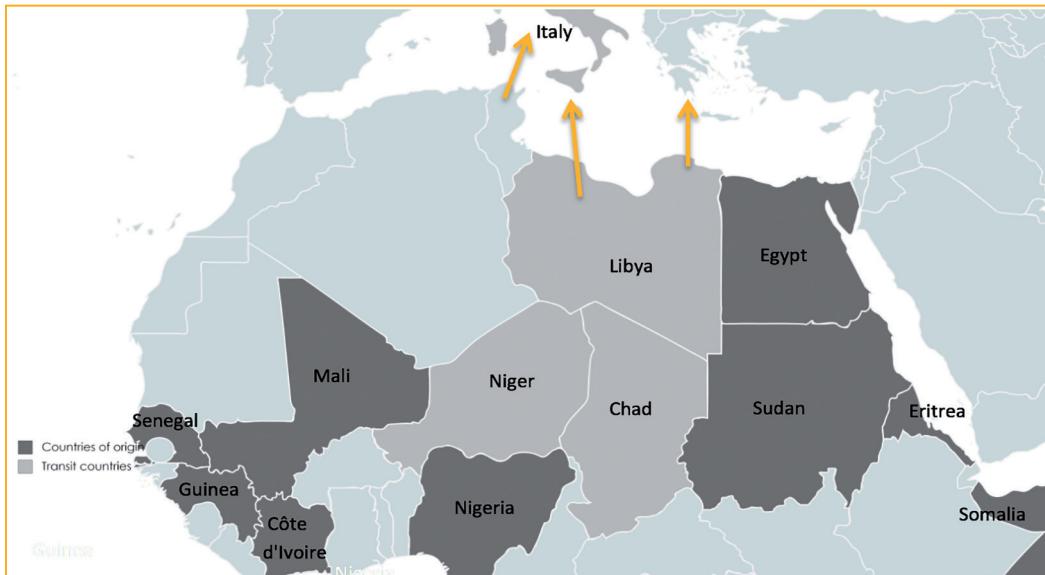
Oko **milion i po ljudi** putuje Istočnom mediteranskom, Balkanskom i Centralnom mediteranskom rutom od 2015. godine, kako bi ušli u neku od zemalja Evropske unije u potrazi za azilom. **Ruta preko istočnog Mediterana** vodi iz Turske, gde se sastaju rute iz zemalja koje potiču sa Bliskog istoka (Sirija, Irak), zapadne i južne Azije (Afganistan, Iran, Pakistan, Bangladeš) i Roga Afrike (Eritreja, Somalija, Etiopija). Iz Turske, ljudi putuju brodom od zapadne obale do grčkih ostrva u severnom delu Egejskog mora kao što su Lezbos, Hios i Samos, ili prelaze reku Maricu (Evros) kako bi došli u Grčku ili Bugarsku.

Rute istočnog Mediterana i Balkana

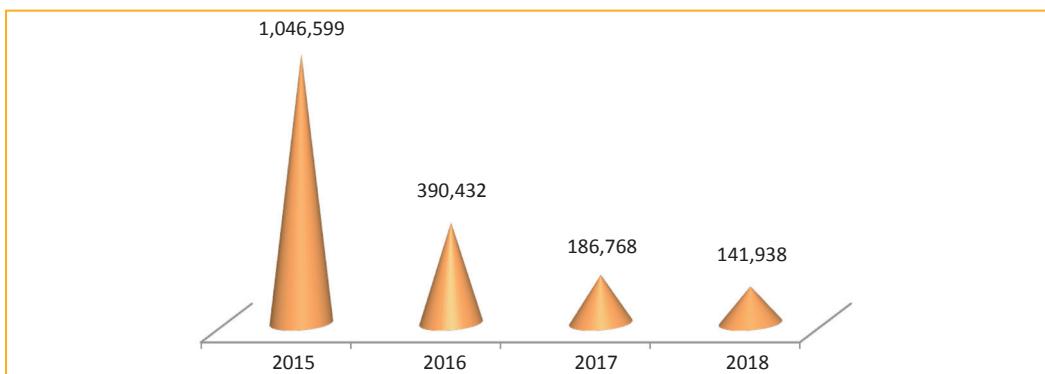
Balkanska ruta se nastavlja morem ili kopnom do Soluna na severu Grčke, a odatle do granice između Grčke i Severne Makedonije u Idomeniju/Gevgeliji, kroz Severnu Makedoniju do srpske granice u Tabanovcima/Preševu. Oni koji su prešli iz Turske do Bugarske putuju dalje prema Srbiji. Iz Srbije, rutom se prelazi u Mađarsku u Subotici/Segedinu, ili ruta vodi kroz Hrvatsku i Sloveniju. Ovom rutom iz Mađarske ili Slovenije ljudi idu u Austriju, zatim Nemačku, Švedsku i druge zemlje zapadne Evrope.

Centralno-mediteranska ruta

Oko pola miliona izbeglica i migranata je stiglo u Italiju **Centralno-mediteranskom rutom** od 2015. godine, koristeći različite rute kroz: Zapadnu Afriku iz zemalja porekla kao što su Nigerija, Senegal, Gambija, Mali i Gana, Centralnu Afriku (Kamerun, Gabon, Demokratsku Republiku Kongo); Rog Afrike (Eritreja, Somalija, Etiopija); a od nedavno iz Severne Afrike (Tunis, Alžir, Maroko) i Južne Azije (Bangladeš, Pakistan), spajaju se u Libiji kao glavnoj tranzitnoj zemlji. Ljudi putuju brodom iz Libije da bi stigli u italijanske luke na ostrvima Lampedusa i Sicilija (Pocalo, Trapani, Mesina) i Taranto na južnoj obali kontinentalne Italije. Oni ili podnose zahtev za azil u Italiji ili putuju do severnih granica kako bi prešli u Francusku u gradovima Ventimilja/Menton, u Švajcarsku, ili u Nemačku preko Austrije.

Ukupan broj ljudi koji su registrovani da dolaze duž migrantskih ruta u države prvega ulaska u EU

Izvor: Podaci iz Matrice za praćenje raseljavanja (DTM) Međunarodne organizacije za migracije - Praćenje protoka: <https://migration.iom.int/europe> (odkraj 2018). Podaci za 2015. su iz godišnjeg pregleda Matrice za praćenje raseljavanja Međunarodne organizacije za migracije: <https://displacement.iom.int/reports/europe-%E2%80%94-mixed-migration-flows-europe-yearly-overview-2015>.

O Studiji

Međunarodni centar za razvoj migracione politike (ICMPD) sprovodi empirijska istraživanja o **trgovini ljudima u kontekstu mešovitih migracija u humanitarnim krizama** od 2014. godine, kako bi povećao i unapredio bazu znanja o tome kako trgovina ljudima pogađa izbeglice i migrante koji traže utočište. U početku su u fokusu istraživanja bili efekti sirijskog konflikta i trgovina ljudima u Siriji i susednim državama: Turskoj, Libanu, Jordanu i Iraku. Ovo istraživanje je rezultiralo sveobuhvatnom studijom pod nazivom *Targetiranje ranjivosti*,¹ prvom empirijskom studijom koja je obuhvatila više zemalja radi procene veza između konfliktata, migracija i trgovine ljudima. Sredinom 2018. godine. ICMPD je objavio istraživanje *Trgovina ljudima duž migrantskih ruta u Evropi*,² procenu nedostataka, potreba i izazova u identifikaciji, upućivanju, zaštiti i socijalnom uključivanju žrtava trgovine ljudima koje su koristile migracione rute za putovanje u Evropu, koje obuhvataju Grčku, Bugarsku, Severnu Makedoniju, Srbiju, Austriju, Nemačku, Švedsku i Finsku.

ICMPD je zatim prilagodio metodologiju istraživanja korišćenu za *Targetiranje ranjivosti* da sprovede projekat **Studija o otpornosti i ranjivosti na trgovinu ljudima na putu ka Evropi (STRIVE)**, istraživačkom projektu koji je počeo u oktobru 2017. i rezultirao je studijom *Snaga da se nastavi dalje*. Države obuhvaćene studijom nalaze se duž glavnih balkanskih ruta: Grčka (kao prva zemlja ulaska Istočne mediteranske rute), Bugarska, Severna Makedonija, Srbija i Mađarska. Pored toga, istraživanje je obuhvatilo Nemačku, kao zemlju destinacije za izbeglice i migrante koji koriste ove rute, i Italiju, prvu zemlju ulaska duž Centralno mediteranske rute.

Studija je **deskriptivna procena fenomena trgovine ljudima, a ne procena odgovora bilo koje države, programa ili organizacije na borbu protiv trgovine ljudima**. Na taj način ona podržava državne vlasti i građansko društvo u zemljama koje su deo studije, i druge kreatore politika iz Evropske unije i regionala, u njihovom odgovoru na problem trgovine ljudima, kroz pružanje čvrste, empirijske baze znanja o trgovini ljudima duž ruta u Evropi od početka 2015. godine. Istraživanje je nastojalo da identificuje potvrđene slučajeve trgovine ljudima, ali i da prikupi dodatne informacije zasnovane na dokazima o indikacijama potencijalne trgovine ljudima kako bi vlasti mogle da donesu odluke o postupcima i pratećim merama.

Metodologija istraživanja

Istraživačka pitanja studije su:

- Koja je učestalost trgovine ljudima među izbeglicama i migrantima koji putuju ka Evropi?
- Na koje načine neki od izbeglica i migranata uspeju da na putu ka Evropi ostanu otporniji na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja?
- Koji su vidovi ranjivosti na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja među izbeglicama i migrantima koji putuju u Evropu?

Za ovo istraživanje intervjuisane su dve različite grupe osoba, sa prilagođenim pitanjima i metodama analize za svaku od dve grupe: **Ijude koji su u tom trenutku putovali ili koji su završili putovanje duž ruta** (izbeglice i drugi migranti) i **eksperte** (radnike međunarodnih organizacija, državne i lokalne vlasti, nacionalne i lokalne nevladine i humanitarne organizacije, novinare i druge medij-ske izvore, istraživače i druge saradnike).

Ukupno je obavljeno **87 dubinskih, narativnih intervjeta sa 91 izbeglicom/migrantom**. Za sve intervjuje postojala je saglasnost intervjuisanih osoba i vođeni su pod uslovom stroge anonimnosti i poverljivosti, sa procedurama za upućivanje bilo kog slučaja koji je zahtevaо hitan odgovor. U obzir su uzeti etički principi za uključivanje ugroženih osoba u istraživanje. Svi koji su intervjuisani su putovali, ili su završili putovanje duž istočne mediteranske i/ili balkanske rute, ili centralne mediteranske rute. Pored toga, **ukupno 215 intervjeta sa ekspertima - uključujući pojedinačne intervjuje i fokus grupe od 2-4 osobe sličnog profila – obavljeno je sa ukupno 245 eksperata** u sedam zemalja koje su obuhvaćene studijom.

Ukupno je obavljeno 302 intervjeta sa 336 osoba u **sedam glavnih gradova zemalja koje su obuhvaćene studijom i 32 drugih gradova, manjih mesta i sela** duž rute i u zemljama odredišta,³ najvećim delom lično/uživo, ali i telefonom ili putem *Skype* aplikacije ili imejla.

U studiji je primenjena interdisciplinarna metodologija, koja kombinuje primarna istraživanja na terenu zajedno sa pretragom sekundarnih kvantitativnih i kvalitativnih izvora. **Dobijeni podaci i informacije su ukršteni**, kako bi se proverili i uporedili. Kako su perspektive ispitanika nužno subjektivne,⁴ učinjen je svaki napor da se informacije provere i ukrste, umesto oslanjanja na jedan izvor, i da se uzme u obzir pristrasnost i ograničeno saznanje. Da bi se nadoknadila ograničenja uskog gledišta iz perspektive samo jedne države, kao prioritet su uzeti intervjeti izbeglica i migranta koji su putovali kroz ove države, s obzirom da imaju iskustva iz prve ruke o pitanjima koja su analizirana u ovoj studiji.

Kako bi se obezbedila verodostojnost i pouzdanost metodologije, primenjen je sistem **stručne recenzije (peer review)**. Istraživanje je prošlo dva kruga eksterne i interne stručne recenzije dva akademска istraživača i profesora, i Direktora odeljenja za istraživanje ICMPD-a.

Struktura Studije

U **Prvom poglavlju** studije *Snaga da se nastavi dalje*, detaljno je opisana metodologija istraživanja, dat je kratak pregled literature o temi istraživanja i navode se pojmovi koji se koriste u studiji. **Druge poglavlje** stavlja u kontekst glavne rezultate istraživanja analizirajući profile izbeglica i migranta, puteve koje su prešli i politike migracije i azila koje su primenjivane. **Treće poglavlje** analizira faktore otpornosti i ranjivosti na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja, deleći ih na: lične faktore koji se primenjuju od faze pre odlaska do dolaska u *de facto* zemlju destinacije; faktori koji nastaju tokom putovanja iz zemalja porekla kroz tranzitne zemlje do zemalja destinacije; i faktore

koji su povezani sa odgovorima na nacionalnom nivou u zemljama koje se proučavaju, u kontekstu tranzita i/ili odredišta. U četvrtom poglavlju razmatraju se indikacije potencijalnih slučajeva trgovine ljudima u ovom kontekstu, pri čemu se pravi razlika između različitih oblika trgovine ljudima i drugih vidova zlostavljanja. **U zaključku studije** daju se zaključci i preporuke. **Aneks studije** sadrži

3 U Grčkoj: Atina, Solun, Mytilene, Moria, Kavala, Drama i Fylakio; Severna Makedonija: Skopje, Tabanovce, Kumanovo i Gevgelija; Bugarska: Sofija; Srbija: Beograd, Subotica, Kikinda, Sombor, Vranje, Bujanovac, Preševo, Adaševci, Principovac i Pirot; Mađarska: Budimpešta, Tompa i Segedin; Nemačka: Berlin, Bamberg, Minhen, Nirmberg i Bad Kreuznach; Italija: Rim, Venecija, Mestre, Napulj, Palermo, Agridento, Katanja, Bageria i Ventimilja.

4 Intervjeti koje su dali izbeglice i migranti odnose se samo na njihovo iskustvo, ono čemu su svedočili iz prve ruke i stvari koje se dešavaju izbeglicama i migrantima sa kojima su putovali, ili priče koje su čuli od drugih. Slično tome, eksperti koji su intervjuisani imali su ograničenja u pogledu svog znanja i određenih predrasuda, u zavisnosti od toga da li su iz vladinog ili nevladinog sektora, iz akademskih krugova ili iz drugih sektora. Većina intervjuisanih je takođe imala tendenciju da vidi stvari iz nacionalne perspektive zemlje u kojoj se nalaze, umesto da potpunih informacija o celokupnim putovanjima i stanju na ruti. Ovo se takođe odnosi i na literaturu koja je konsultovana, koja ima određene nedostatke.

slučajeve trgovine ljudima i povezane slučajeve zlostavljanja koji su identifikovani u istraživanju, pored 29 slučajeva navedenih u Poglavlju 4.

Mediteranska i Balkanska ruta

U svim rezultatima istraživanja evidentan je značaj **konteksta migracionih ruta**. Kako geografija ruta, tako i politike i prakse primenjene tokom različitih perioda na različitim mestima, koje odre-

đuju iskustva izbeglica i migranata koji koriste ove rute. Iskustva su takođe formirana na osnovu vremenskog trajanja putovanja, prepreka sa kojima su se susretali na putu, poteškoća na koje izbeglice i migranti nisu bili pripremljeni prilikom planiranja putovanja. Stoga, u ovom odeljku su analizirane politike i profili izbeglica i migranata u period od 2015-2018. godine.

Četiri ključna momenta su obeležila iskustva duž Istočno-mediteranske i Balkanske rute od 2015. godine

Dok su uslovi Istočno-mediteranske i Balkanske rute bili otvoreni tokom sve četiri godine obuhvaćene ovim istraživanjem, postojali su određeni trenuci značajnih promena. Prvu fazu (januar – jun 2015.) obeležio je **porast broja izbeglica i migranata koji putuju duž Istočne-mediteranske i Balkanske rute**. Krajem 2014. godine postojale su „otvorene granice“ koje su olakšavale brzi tranzit, iako tranzit nije bio regulisan. Izbeglice i migranti su, međutim, često koristili usluge krijućarenja kako bi prešli iz Turske do obližnjih grčkih ostrva. Na taj način su izbeglice i migranti relativno brzo mogli da prođu većinu zemalja koje su predmet studije. Tokom 2015., Sirijci su činili većinu ljudi koji su dolazili preko Mediterana, uz značajan broj Avganistanaca, Iračana i Eritrejaca koji su takođe nastavljali putem duž Balkanske rute.

Tokom druge faze, od juna 2015. do marta 2016., Balkanska ruta je bila dodatno kontrolisana, a **politike i prakse su generalno omogućavale legalan tranzit kroz zemlje Balkana**. Agenda EU o Migraciji usvojena je u maju 2015., i predstavila hitne mere i novi strateški okvir za upravljanje migracijama. Kao deo Agende, u Grčkoj i Italiji su uspostavljene **neuralgične tačke (hotspots)** i, u vezi sa ovim mestima, odobrena je privremena šema hitnog preseljenja unutar EU u septembru 2015. pri čemu su se zemlje članice EU obavezale da će iz Grčke i Italije preseliti ukupno 160.000 ljudi kojima je „potrebna međunarodna zaštita“.

Kako je opisao ispitanik iz državne uprave u Severnoj Makedoniji, 2015. godine, migranti su dolazili u zemlju a „nisu ispunjavali uslove za ulazak i nisu tražili zaštitu od države (Severne Makedonije) – oni su želeli tranzit. Takva kategorija nije postojala.“ Stoga su Severna Makedonija i Srbija sredinom 2015. godine donele zakonske izmene, čime je **izbeglicama i migrantima omogućeno da regularno prolaze kroz zemlje, pod uslovom da su registrovali svoju ‘izraženu nameru za traženje azila’ i ponovo napustili zemlju u roku od 72 sata**. Vlada Nemačke je u avgustu 2015. godine izdala saopštenje da će suspendovati primenu Dablianske uredbe prema Sirijcima, čime je narodu iz Sirije dozvoljeno da zatraže azil u Nemačkoj čak i da su pre toga već bili u tranzitu kroz neku drugu državu članicu EU i tamo zatražili azil.

Oko 200 km duga bodljikava žica, bila je podignuta duž graničnih prelaza Mađarske sa Srbijom i Hrvatskom i završena u septembru 2015. Oni koji su pokušali da uđu u Mađarsku kroz bodljikavu žicu bili bi optuženi za krivično delo. Početkom 2016., države duž rute ograničile su ulaz svima osim Sirijcima, Iračanima i Avganistancima. Avganistanci su naknadno „skinuti“ sa ove liste. Do 20. decembra 2015. zabeleženo je da je milion ljudi stiglo morskim putem ili kopnom u zemlje prvog dolaska koje su članice EU.

Rute Istočnog Mediterana preko mora od Turske do Grčke, a nakon toga kopnena ruta kroz Zapadni Balkan smatrane su **bezbednijim i lakšim rutama za putovanje od ruta Centralnog i Zapadnog Mediterana tokom 2015.** Na ovom delu puta generalno nije bilo potrebe za uslugama krijumčarenja, čime je postojala otpornost kod migranta i izbeglica na rizike koji mogu nastati interakcijom sa krijumčarima. Mnoge izbeglice i migranti koji su putovali bili su iz Sirije i imali su dovoljno materijalnih resursa i mogućnost da putuju do željene destinacije (obično Nemačke ili Švedske) relativno brzo.

Početak treće faze (mart - decembar 2016.) obeležio je **sporazum između Evropske unije i Turske (EU-Turkey Statement) oko zatvaranja i osiguravanja granica** u zemljama duž balkanske rute. Broj ljudi koji su morskim putem prelazili iz Turske u Grčku značajno se smanjio do kraja 2016. Međunarodna organizacija za migracije (International Organization for Migration IOM) zabeležila je ukupno 384.527 izbeglica i drugih migranata koji neregularno dolaze morskim putem i kopnom u EU 2016. godine, u poređenju sa 1.046.599 tokom 2015. godine.

Mogućnost da se izvrši regularni tranzit iz Grčke kroz Severnu Makedoniju i Srbiju bila je ukinuta. Mnogi ljudi koji su nameravali da tranzitiraju ovim rutama u Zapadnu Evropu usput su se „zaglavili“. Od 2016. pa nadalje politike u Nemačkoj su takođe postale strožije, uz ograničen pristup tržištu rada za određene grupe tražilaca azila, ubrzane procedure za odbijanje azila, povratak i deportacije.

Tokom 2018. godine, sprovedeno je istraživanje na terenu za potrebe studije. Ukupan broj od 141.938 izbeglica i drugih migranata ušao je u tzv. prve zemlje Evropske unije. **Neki ljudi su otpočeli putovanje u „obrnutom“ smeru, a neki su pokušali da krenu novim, opasnijim, rutama.** Do kretanja u „obrnutom“ smeru dolazilo je ili:

- zbog sezonskih poslova u poljoprivredi
- ili zbog toga što su se ljudi tokom puta odvojili od članova porodice koji nisu mogli da nastave dalje, pa su želeli su da se vrate kod njih
- zato što su neregularnim putem želeli da se vrate u zemlju porekla, ili

- zbog toga što nisu mogli da pređu srpsko-mađarsku granicu kako bi ponovo ušli u EU i stoga su želeli da se vrate u Grčku, kao jedinu zemlju članicu EU u koju su mogli nesmetano da uđu.

Od avgusta 2017. do početka oktobra 2018. godine, uveden je bezvizni režim za državljane **Irana koji su mogli da putuju direktno avionom u Srbiju**. Za neke Irance, ovo je bio regularan i bezbedan način da doputuju do Evrope, kako bi otišli u turističku posetu Srbiji. Neki od njih bi podneli zahtev za azil u Srbiji, ili bi iz Srbije nastavili put u Zapadnu Evropu da tamo zatraže azil, ili kako bi otputovali u Grčku, te odatle avionom otputovali u Zapadnu Evropu i podneli zahtev za azil.

Nakon opštih izbora u Nemačkoj 2017. godine i lokalnih izbora u Bavarskoj 2018. godine, Vlada Nemačke uvela je **ubrzane procedure za ljudе koji podnose zahtev za azil u Nemačkoj, a koji su već putovali kroz druge zemlje članice EU** i koji su se u nemačkim političkim debatama nazivali „sekundarnim migrantima“.

U tabeli koja sledi prikazan je broj ljudi koji su registrovani u zemljama duž Balkanske rute. Brojevi izbeglica i migranata koji stižu u zemlje obuhvaćene studijom daju jasnu sliku stalnog opadanja od 2015. godine na Istočno-mediteranskoj i Balkanskoj ruti.

Ukupan broj registrovanih izbeglica i drugih migranata koji su putovali duž rute Istočnog Mediterana i balkanske rute, u periodu od 2015. do 2018. godine

Dolazak registrovan u:	Grčka	Bugarska	Severna Makedonija	Srbija	Mađarska
2015	857,363	31,174	388,233	579,518	411,515
2016	176,906	17,187	89,771	98,975	19,221
2017	35,052	2,562	547	5,435	1,626
2018	49,158	2,503	3,126	8,022	382
Ukupno 2015-2018	1,118,479	53,426	481,677	691,950	432,744

Izvor: Podaci iz Matrice za praćenje raseljavanja (DTM) Međunarodne organizacije za migracije Praćenja protoka: <https://migration.iom.int/europe> (od kraja 2018). Podaci za 2015. su iz godišnjeg pregleda Matrice za praćenje raseljavanja Međunarodne organizacije za migracije: <https://displacement.iom.int/reports/europe-%E2%80%94-mixed-migration-flows-europe-yearly-overview-2015>.

Broj ljudi koji u Italiju stižu preko mora dostigao je vrhunac 2016. godine, da bi postepeno počeo da opada u 2017. i drastično u 2018. godini.

Centralna mediteranska ruta, iako pod uticajem određenih politika EU koje utiču i na druge rute, u velikoj meri je uslovljena dešavanjima u Italiji na nacionalnom nivou. Stalan broj izbeglica i migranata koji su stigli duž Centralne mediteranske rute tokom 2015-2016. godine značajno je

opao u 2017. i 2018. godini.

Izbeglice i drugi migranti koji su stigli u Italiju pomorskim putem, u periodu od 2015. do 2018. godine.

Do 2015. godine, Italija je primila najveći broj ljudi koji su stizali migracionim rutama u EU – oko 170.000 ljudi tokom 2014. godine. **Većina ljudi koja je stizala Centralnom mediteranskom rutom i podnosiла zahtev za azil u Italiji 2015. godine bila je iz Zapadne Afrike i Roga Afrike.** Uglavnom su u pitanju bili muškarci, praćeni blagim porastom u broju dečaka bez pratnje. Manji broj ljudi iz Sirije, Bangladeša, Pakistana, Avganistana i Ukrajine takođe je stigao u Italiju. Tokom 2016. godine, veći deo onih koji su stigli u Italiju takođe je podnelo i zahtev za azil u toj zemlji, naročito zapadni Afrikanci i Eritrejci, a od toga je veći broj bio žena i dece bez pratnje.

U februaru 2017. **Italija i Libija potpisale su Memorandum o razumevanju vezano za saradnju po pitanju migracija.** Nigerijci i Bangladešani stizali su u Italiju 2017. godine u povećanom broju, kao i deca bez pratnje. Osim onih koji su koristili Balkansku rutu, neki Eritrejci, Nigerijci i Somalijci takođe su koristili i Centralnu-mediteransku rutu kako bi nastavili put i podneli zahtev za azil u Nemačkoj.

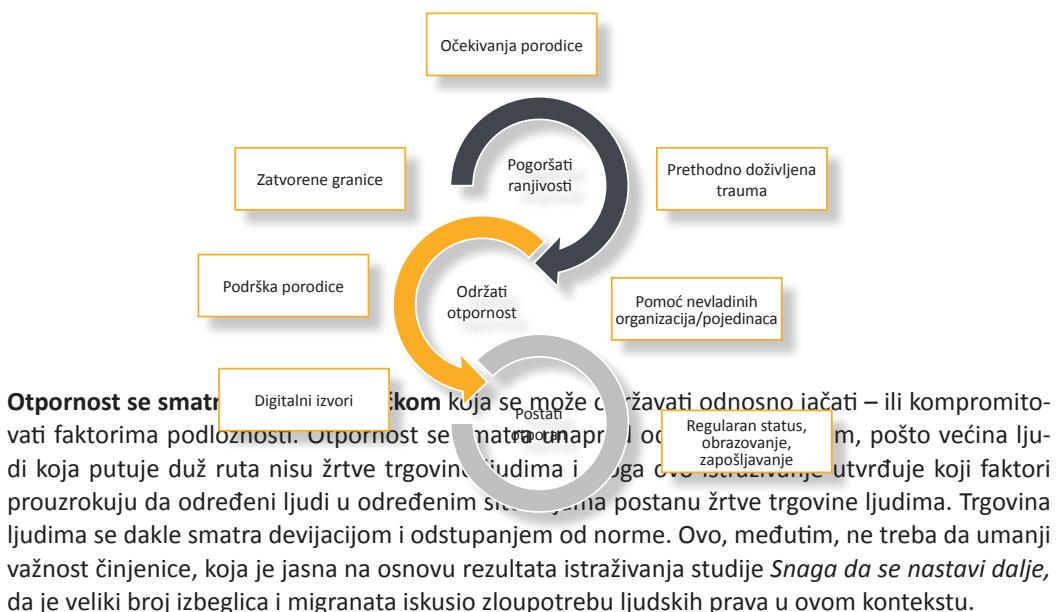
Zakon o bezbednosti koji je donet u Italiji krajem 2018. godine predviđa mere za borbu protiv „nelegalnog doseljavanja”, radi efikasnog primenjivanja naloga za deportaciju i radi regulisanja privremenih boravišnih dozvola u humanitarne svrhe. Italija i druge zemlje članice EU su u većoj meri ograničile aktivnosti brodova za pretragu i spasavanje. Od 23.370 ljudi koji su stigli u Italiju preko mora 2018. godine, najveći deo bili su Tunižani. Dok je broj ljudi koji dolaze u Italiju konstantno opadao od 2016. godine, broj ljudi koji su stizali u Španiju, preko zapadnog Mediterana, je konstantno rastao od 2015. godine, dosegavši broj od 64.427 u 2018.

Otpornost i ranjivost na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja

Otpornost se smatra posedovanjem kapaciteta da se osoba odupre trgovini ljudima i drugim vidovima zlostavljanja, dok se ranjivost odnosi na veću podlož-

nost tome da će osoba postati žrtva trgovine ljudima.

Otpornost na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja se u ovom istraživanju smatra faktorom koji doprinosi sprečavanju trgovine ljudima i drugih vidova zlostavljanja. Otpornost se odnosi na pozitivne aspekte iskustva migracijskog putovanja i fokusira se na one izbeglice i migrante koji nisu bili zlostavljeni i iskorišćavani – i zbog čega je to tako bilo. **Ranjivost se, međutim, odnosi na rizike trgovine ljudima i faktore zbog kojih kod izbeglica i migranata koji putuju migracionim rutama postoji veća verovatnoća da postanu žrtve trgovine ljudima ili zlostavljeni.** U određenom pogledu, otpornost može prosti imati suprotno značenje od ranjivosti: ukoliko određene ranjivosti nisu prisutne, onda je osoba otpornija. Međutim, za mnoge faktore otpornosti utvrđeno je da nisu povezani sa ranjivostima.

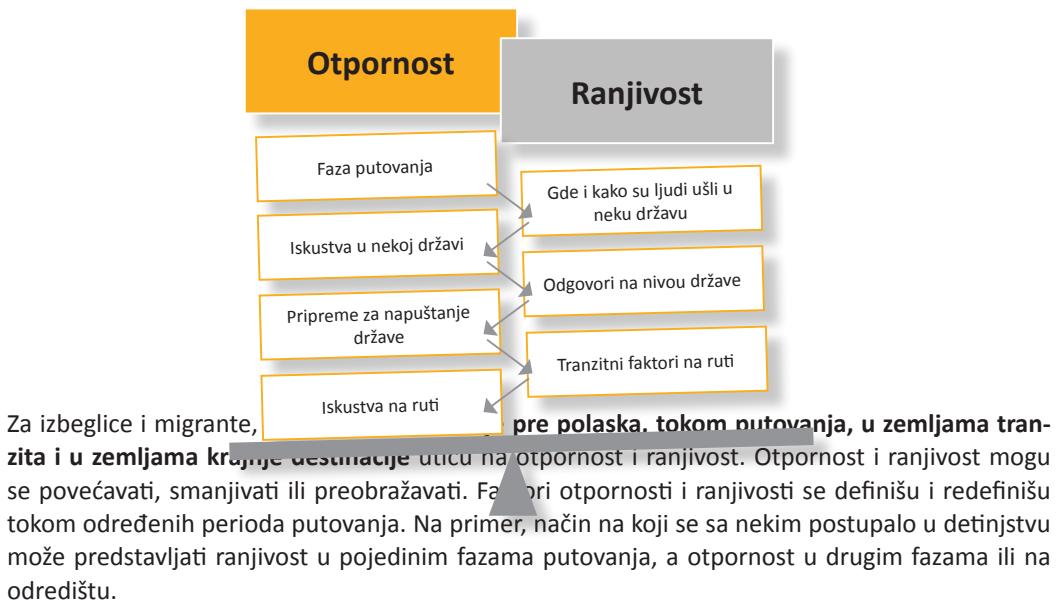

Takođe je važno razumeti ranjivost, kako bi se što bolje reagovalo. U određenim slučajevima, situacije u kojima postoji ranjivost na trgovinu ljudima mogu da predstavljaju pokazatelje stvarnih slučajeva trgovine ljudima, za koje, onda, nakon dalje istrage, može biti utvrđeno da prestavljaju krivično delo trgovine ljudima.

Između ranjivosti i otpornosti postoji neraskidiva veza. Da bi se smanjila trgovina ljudima i drugi vidovi zlostavljanja, treba se fokusirati na smanjivanje ranjivosti i izlaganja raznim opasnostima sa jedne strane i na jačanje sposobnosti da se tome odupre, sa druge strane. Do trgovine ljudima i drugih vidova zlostavljanja dolazi zbog toga što su ljudi ranjivi i izloženi opasnostima, a nisu u mo-

gućnosti da se tim opasnostima odupru. Istraživanje pokazuje da su faktori otpornosti i ranjivosti:

- dinamični tokom vremena – ne ostaju statični tokom putovanja;
- da različito utiču na različite ljudi – ono što za nekog može predstavljati otpornost, za drugog može biti ranjivost i
- da su kumulativni – određeni su kombinacijom faktora koji međusobno deluju.

Lične karakteristike i okolnosti podstiču otpornost i ranjivost

Lični faktori sami po sebi ne predstavljaju izvor otpornosti niti ranjivost na trgovinu ljudima. Oni na posebne načine uzajamno deluju sa kontekstualnim faktorima otpornosti ili ranjivosti i povećavaju otpornost ili ranjivost. Lične ranjivosti i faktori otpornosti su važni tokom putovanja, od faze koja prethodi odlasku iz zemlje porekla ili prethodnog prebivališta do dolaska u zemlju krajnje destinacije.

Problemi koja se odnose na starosnu dob i pol bili su faktori rizika koje su najčešće navodili intervjuisani eksperti, a naročito, da su deca (pogotovo deca bez pratinje), kao i žene i devojke skloniji da postanu žrtve trgovine ljudima. **Deца су сама по себи podložna trgovini ljudima i drugim vidovima zlostavljanja**, zbog nedostatka životnog iskustva. Međutim, okolnosti njihovog migracijskog putovanja mogu povećati ili smanjiti tu podložnost. Starosna dob uzajamno deluje sa polom, što čini devojčice, dečake, žene ili muškarce naročito otpornim ili naročito ranjivim, u zavisnosti od okruženja i situacije.

Kod žena i devojčica postoji veći rizik od trgovine ljudima, kao i od drugih vidova zlostavljanja, poput „seksa radi preživljavanja“ (razmena seksualnih usluga za robu ili uslugu koja je tom licu neophodna „da preživi“) i ostalih oblika seksualnog i rodno zasnovanog nasilja (SGBV). **Muškarci i dečaci se generalno smatraju otpornijim, mada su i oni izloženi određenim rizicima i rodno zasnovanim očekivanjima.** U nekim slučajevima, prepostavka njihove otpornosti može zapravo povećati njihove ranjivosti.

Dobijeno je malo informacija o izbeglicama i migrantima koji su pripadnici lezbijske, homoseksualne, biseksualne ili transseksualne (LGBT) zajednice, iako su oni naročito ranjivi usled diskriminacije. Osobe sa invaliditetom i starije osobe takođe imaju specifičnu ranjivost u kontekstu migrantskih putovanja.

„Put je bio veoma težak. Stigao sam uz pomoć Boga koji mi je dao snagu.“

- tridesetpetogodišnji Iranac intervuisan u Mađarskoj (HU-M-01)

Religiozno verovanje pruža ljudima psihološku snagu da izdrže poteškoće tokom putovanja.

Većina muškaraca i žena od njih 91 koliko ih je intervuisano za potrebe ove studije, a koji su prešli svoju rutu, ističu religiju ili verovanje kao faktor otpornosti - ne posebno otpornost na trgovinu ljudima već kao izvor snage da se nose sa poteškoćama koje nose migrantska putovanja i iskustvima u zemljama destinacije.

Ljudi koje prelaze rute oslanjanju se na psihološku snagu, motivaciju, planove za budućnost i opšte osećanje nade kako bi nastavili dalje. Jedan od intervuisanih Sirijaca kaže: „Kada izgubimo nadu u život, mrtvi smo. Nada je ta koja nam omogućava da živimo.“ Fleksibilnost u pogledu planova i prilagođavanje izmenjenim okolnostima su takođe oblici otpornosti. Sa druge strane, ukoliko su očekivanja ljudi u vezi sa putovanjem i situacijom po dolasku u zemlju destinacije suviše uđena od realnosti, to može da predstavlja poseban izvor ranjivosti na eksploraciju i zlostavljanje.

Mladić iz Avganistana intervuisan u Mađarskoj predstavio je svoju mentalnu snagu i odlučnost kao ključni element otpornosti, kao i njegovu nadu u poboljšanje situacije. Pomenuo je stih iz pesme koju je slušao kako bi ostao optimističan: „Tvoji snovi će te voditi napred, tvoja sećanja će te vraćati nazad, šta ćeš ostaviti?“

Pesma: „Lams“ (srp. Dodir) koju peva Bahram Nouraei, sa albuma Eshtebahe Khoob (srp. Dobra greška) iz 2015. godine.

Dodatni izvor otpornosti i nade za izbeglice i migrante jeste podrška članova njihovih porodica. Međutim, motiv ljudima za putovanje može biti postojanje verovatnoće da će imati priliku da poboljšaju budućnost svoje porodice i pod pritiskom su zbog takvih očekivanja. Očekivanja porodice mogu biti izvor nade i izdržljivosti, ali u isto vreme mogu učiniti ljudе **ranjivijim i stvoriti više izgleda da trpe patnju, zlostavljanje i eksploraciju kako bi obezbedili blagostanje svojoj porodici.**

„Mi smo žrtve sistema. Mi ne dolazimo u Evropu da se obogatimo nego da pomognemo našim porodicama da se izbave iz siromaštva i da obrazujemo mlade naraštaje kako bi mogli da pohađaju bolje škole od onih u koje smo mi išli. [...] Znam da je ovo razlog zbog kojeg hiljade mladih Afrikanaca poput mene dolaze da okušaju sreću u Evropi.“

- tridesetpetogodišnjak iz Senegala intervjuisan u Nemačkoj

Pojedini lični faktori ranjivosti su istovremeno i motivacija za donošenje odluke o migraciji, kao što su loša ekonomска situacija i izgledi za budućnost, preživljeno nasilje, sukob i seksualno i rodno zasnovano nasilje (eng. SGBV), pripadanje opoziciji u zemlji porekla i tretman marginalizovanih grupa. Lična otpornost pojedinih izbeglica i migranata je takođe poljuljana traumatičnim iskuštvima pre odlaska, a koja se zatim može pogoršati naknadnim traumama koje se dožive tokom putovanja.

Opšti nivo obrazovanja, kvalifikacija i pismenosti pojedinca predstavljaju odlučujući faktor otpornosti, kao i svest o riziku u kom se nalaze i opšte životno iskustvo. Navedeno takođe olakšava pristup najvažnijim informacijama, smanjujući oslanjanje na krijumčare i druge akterepovezane sa kriminalom. Jedan od ključnih aspekata jeste digitalna pismenost, pristup internetu i društvenim mrežama. Nasuprot tome, ljudi sa nižim stepenom obrazovanja i skromnije informisane osobe podložniji su trgovini ljudima i zlostavljanju.

Finansijska situacija pojedinca važna je u svim fazama duž puta i ona definiše fazu planiranja. Finansijska sredstva u značajnoj meri određuju otpornost na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja, kao i opštu bezbednost. Za otpornost je posebno važna sposobnost da se izbegne zaduživanje ili barem sposobnost da se brzo isplate nastali dugovi. To je u interakciji sa omogućavanjem bržeg i bezbednijeg migrantskog putovanja do odredišta. Finansijske poteškoće čine ljudi lakšim za manipulisanje, prevaru i eksploraciju i često su u korelaciji sa nižim nivoima obrazovanja.

Migracione politike i prakse određuju otpornost i ranjivost

Okolnosti na putovanju određuju mnoge ključne faktore otpornosti i ranjivosti, a uslovljene su kontekstualnim faktorima politike prema migracijama. **Potreba da se koristi ova ruta usled nedostatka alternativa za regularno putovanje i potreba za korišćenjem usluga koje pružaju krijumčari migranata koja iz toga proističe, predstavlja odlučujući faktor**. Samo putovanje je pokretač ranjivosti, a izbeglice i migranti kao subjekti ovog istraživanja su po definiciji ljudi koji su krenuli na putovanje.

„Kad si migrant, najgore je što se suočavaš sa stvarima koje te ubijaju i spolja i iznutra.“

– osamnaestogodišnji Avganistanac intervjuisan u Mađarskoj

Stoga, ključni pokretač otpornosti, za skoro sve vidove trgovine ljudima i ostalih vidova zlostavljanja, jeste mogućnost da se putuje regularno avionom, sa vizom za ulazak u državu Evropske

unije. Zakoniti kanali za putovanje su najvažniji pojedinačni određujući faktor otpornosti budući da omogućavaju ljudima da u potpunosti izbegnu ovo opasno putovanje. Za mali broj ljudi koji su regularno putovali, putovanje je bilo jeftinije i bezbednije i bili su otporniji na trgovinu ljudima i ostale vidove zlostavljanja.

U nedostatku opcija za regularno putovanje avionom, mogućnost regulisanog putovanja morjem i/ili kopnom je sledeći najbolji izvor otpornosti. To je bilo omogućeno mnogim ljudima, u najmanju ruku za neke deonice njihovog puta od Grčke do Nemačke i ostalih država Evropske unije, od sredine 2015. do marta 2016. Stoga su ovi ljudi, a naročito oni koji su među njima imali veće šanse da dobiju međunarodnu zaštitu u državama Evropske unije, kao što su Sirijci, Eritrejci i Iračani, imali pozitivnije iskustvo sa putovanja i manje potrebe da koriste usluge krijumčarenja. Ovo je u suprotnosti sa ranjivošću na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja ljudi koji su putovali u periodu od marta 2016. i ljudi iz država koje su smatrane ‘bezbednim državama porekla’.

Ograničenja kretanja i mobilnosti koje evropske države progresivno uvode od 2016. značajno su povećale ranjivost ljudi koji se kreću ovim rutama. Logično, ljudi žele da putuju što je jeftinije i bezbednije moguće, ali menjanje politika i restriktivne zakonske mere ostavljaju im svega nekoliko opcija. „*Najveći problem je bio boravak u kampovima dok se čekala zakonska mogućnost za nastavak putovanja,*” kaže dvadesetšestogodišnji Avganistanac intervjuisan u Severnoj Makedoniji.

Iako tranzitne zemlje van Evrope nisu bile glavni fokus istraživanja, postojale su naznake ranjivosti, uključujući zlostavljanja ljudi u pokretu, u Iranu, Turskoj i Libiji. **Napor i trauma koji se doživljavaju prilikom tranzita kroz ove države, tokom prelaska morskim putem do Grčke i Italije i prelaska granica u Evropi, ugrožavaju otpornost ljudi.** Međutim, na osnovu iskustava u Turskoj i daleko kraćeg i sigurnijeg prelaska preko mora do Grčkih ostrva, ljudi koji putuju ovom rutom doživljavaju manje zlostavljanja i eksploracije nego oni koji putuju preko Libije i preko Centralnog Mediterana.

„*U haosu Libije, milicije svih vrsta vladaju i nameću svoj zakon. Iskorisćavanje migranta postala je jedna od njihovih specijalnosti. Svi su naoružani i moćni. Naš život bio je bezvredan u očima ovih ljudi.*“

- Senegalac intervjuisan u Nemačkoj

Problemi koji doprinose ranjivosti izbeglica i migranata tokom prelaska granica u Evropi uključuju izveštaje od prisilnog odvraćanja od ulaska u Italiju kao i izveštaje o zloupotrebi ljudskih prava i ilegalnih vraćanja ('proterivanja') u Bugarskoj, Severnoj Makedoniji, Srbiji i Mađarskoj. Ove zloupotrebe nad izbeglicama i migrantima, uključujući decu, veoma su štetne za njihovu otpornost i dovode do njihovog nepoverenja u državne organe.

Osamnaestogodišnjak iz Avganistana, intervjuisan u Mađarskoj, prešao je granicu iz Turske u Bugarsku kao dete:

„Ono što su nam uradili nikada se ne može zaboraviti. [...] Ne kažem to rado, ali svet mora da zna šta nam se dogodilo. Pokušali smo da pređemo [Tursko-Bugarsku] granicu šest puta i [Bugarska] policija nas je uhvatila pet puta. Ne samo da su nas tukli nego su nam uzeli sve, novac i mobilne telefone, sve. Ukoliko bi policijac imao dobro srce, uzeo bi sve od vas ali bi vam bar vratio ranac. Međutim, to se desilo samo jednom za šest puta. Svi pet puta su me gadno prebili.“

Takođe, od septembra 2015. zvaničan ulazak u Mađarsku iz Srbije postiže se na osnovu nezvanične 'liste čekanja' (tzv. mađarske liste). To znači da je ljudima ostavljeno nekoliko alternativa da koriste usluge krijumčarenja kako bi izbegli ovaj sistem, i/ili korišćenje alternativnih ruta. Druga opcija je da plate mito kako bi se pomerili na ovoj listi, što povećava finansijsku ranjivost.

Ogromna većina ljudi koji putuju duž Balkanske rute želi da nastavi do sledeće države što je pre moguće. Oni nikada nisu nameravali da provedu značajniji period u tranzitnim zemljama i uopšte ne bi ni ušle u njih da su imali alternativu, brži ili sigurniji put do svojih odredišta. Međutim, želja da se brzo kreće dalje, u kombinaciji sa politikama i praksama koje sve više ograničavaju **kretanje od marta 2016.**, značajno ugrožavaju otpornost izbeglica i migranata na trgovinu ljudima. Činjenica da nemaju zvanična identifikaciona dokumenta i da nisu registrovani u državi kroz koju prolaze takođe čini ljudi ranjivim na eksploraciju i ostale vidove zlostavljanja jer je veća verovatnoća da će izbeći nadležne organe vlasti i manje je verovatno da će tražiti pomoć.

Opcije koje utiču na donošenje odluke o migraciji

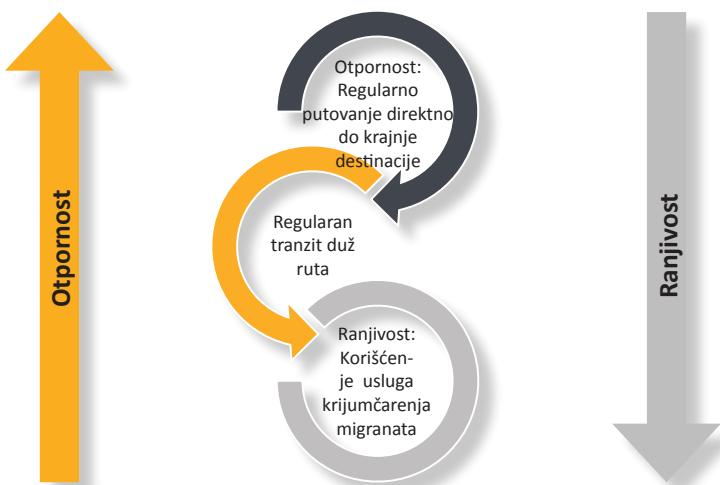

Tranzit kroz Italiju do drugih država u Evropi može takođe učiniti ljudi ranjivim na trgovinu ljudima, naročito kada su granice sa državama poput Francuske, Švajcarske i Austrije zatvorene za tranzit, što ostavlja neregularni prelazak kao jedinu opciju. Situacija na severnim granicama u Italiji (Ventimilja, Bardonekija, Komo i Brener) može uvećati ranjivost na trgovinu ljudima.

Pozitivna iskustva tokom krijumčarenja migranata podižu otpornost izbeglica i migranata, ali korišćenje usluga krijumčarenja migranata takođe može učiniti ljudi ranjivim na trgovinu ljudima i ostale vidove zlostavljanja

Kao posledica nedostatka zakonskih kanala za migraciju i traženje azila i usled nedostatka mogućnosti za regularan tranzit duž ruta, **skoro svako ko prelazi rute koristi usluge krijumčarenja migranata**, barem u nekom trenutku. Mnogi od odlučujućih faktora otpornosti ili ranjivosti zavise od iskustava koje ljudi dožive tokom krijumčarenja. **Korišćenje usluga krijumčarenja stvara otpornost ukoliko krijumčari izvrše zadatak za koji su plaćeni ili stvara ranjivost ukoliko su ljudi izloženi direktnom zlostavljanju i eksploataciji od strane njihovih krijumčara, ili ukoliko su zlostavljeni i eksploatisani zato što moraju da plate usluge krijumčarenja.**

Otpornost u kontekstu migrantskih putovanja

U zavisnosti od iskustva ljudi, **korišćenje usluga krijumčarenja može biti faktor otpornosti ili, ukoliko nije, korisnik usluga krijumčarenja može shvatiti svoju interakciju sa krijumčarima u velikoj meri u pozitivnom svetlu, usled nedostatka alternative**. ‘Dobri krijumčari’ se staraju da svi budu bezbedni i da stignu do svojih odredišta, vode računa o svojoj poslovnoj reputaciji i često nisu deo sofisticirane, organizovane kriminalne mreže.

„[Krijumčari] su dobri. Zavisi, ukoliko je tvoj krijumčar dobar, bićeš dobro. Ukoliko tvoj krijumčar nije dobar, nećeš biti dobro. Kada sam bio u zatvoru [u Bugarskoj], upoznao sam jednog krijumčara. Njegov brat je bio sa mnom 15 meseci. Bilo je dobro znati taj podatak. Zatim sam saznao da je on dobar. U tom periodu, nisam imao nikakvih loših iskustava sa krijumčarima, samo zato što je on bio dobar sa mnom. On me je doveo iz Bugarske ovde [...]. Uvek bi pokušao mi predloži dobro „igru“ za mene, brzu.“

- dvadesetrogodišnjak iz Pakistana intervjuisan u Srbiji

Za ljude koji mogu priuštiti skuplje i bezbednije usluge krijumčarenja, iskustvo krijumčarenja predstavlja faktor otpornosti. Ovo se naročito odnosi na one koji mogu da priuše „kompletan paket“ sve do zemlje destinacije, koji im obezbeđuju ljudi od poverenja iz zemlje porekla. Uslovljeno plaćanje krijumčarima u fazama, koje zavisi od bezbednog dolaska, može poboljšati sigurnost usluge-korisnika, povećavajući njihovu otpornost i smanjujući verovatnoću zlostavljanja.

Ljudi su takođe imali veoma negativna iskustva u krijumčarenju, od **prevara vezano za cene i rute do pretnji, seksualnog i fizičkog nasilja, trgovine ljudima, prisilnog rada i lišavanja slobode radi iznude**. Iskustvo prevara, pretnje i nasilja u značajnoj meri smanjuje opštu otpornost kod ljudi i povećava njihovu ranjivost na iskorišćavanje i trgovinu ljudima od strane krijumčara ili drugih aktera. Krijumčari na Balkanskoj ruti vrše teško fizičko nasilje i skoro svi koji su intervjuisani, a koji su putovali rutom duž Centralnog Mediterana, izjavili su da su doživeli krađu, nasilje ili iskorišćavanje.

„Krijumčari siluju decu ukoliko ona ne mogu da plate. Iz tog iskustva, većina dece koja ne putuje u pratični su silovana. Ne postoji dečak koji nije doživeo neki vid zlostavljanja tokom putovanja. Kada se opiru nasilju, krijumčari im gore kožu sa cigarettama. Čuo sam i za decu koja su se opirala i šutirala pa su im krijumčari stavili lisice i tako ih silovali.“

- Stručnjak za zaštitu dece iz zajednice migranata u Mađarskoj

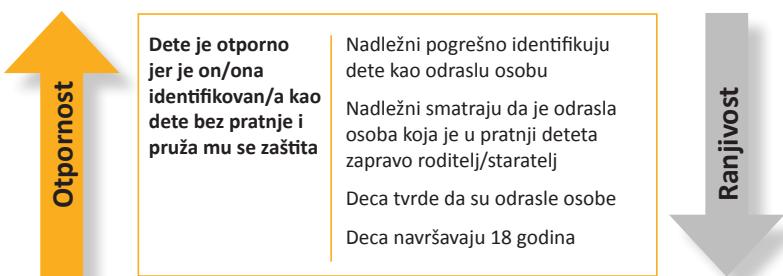
U drugim slučajevima, ranjivost se javlja ne samo direktno iz interakcije sa krijumčarima, nego kao rezultat potrebe za plaćanjem njihovih usluga. Usluge krijumčarenja se pružaju bez zloupotreba i eksploracije, ali migrantima i izbeglicama ponestaje novca ili se zadužuju kako bi platili usluge, što ih čini posebno ranjivim na radnu eksploraciju.

Sastav grupa koje putuju utiče na otpornost i ranjivost

Grupa sa kojom izbeglice i migranti putuju takođe utiče na stepen verovatnoće u pogledu toga da li će ti ljudi biti žrtve zlostavljanja ili trgovine ljudima. Grupna dinamika je drugačija za devojčice, dečake, žene i muškarce i zavisi od toga da li neko putuje sa svojom porodicom ili sam i da li putuje sa ljudima iz iste šire porodice ili zajednice ili sa neznancima.

Kada deca putuju u društvu jednog ili oba roditelja, to predstavlja ključni izvor otpornosti. Ipak, postoje tri ključna problema koja mogu biti štetna za otpornost dece koja putuju sa roditeljima. Prvo, deca mogu izgledati kao da putuju sa svojim roditeljima ili članovima porodice, ali to zapravo nije slučaj. Drugo, roditelj ili roditelji deteta mogu biti oni koji ih zlostavljaju ili iskorišćavaju. Konačno, deca mogu biti razdvojena od svojih roditelja na putu.

Otpornost i ranjivost dece bez pratnje

Razdvajanje porodice je ključan faktor ranjivosti duž balkanskih i mediteranskih ruta. Porodice se mogu slučajno razdvojiti; kao deo strategije putovanja; zbog aktivnosti granične kontrole; ili ih mogu razdvojiti krijućari kako bi iznudili novac. Ovo je ključni trenutak povećane ranjivosti kod dece koja su započela putovanje sa svojim roditeljima kao i povećanje ranjivosti kod odraslih koji mogu očajnički da žele spajanje sa svojom decom što pre.

Deca bez pratnje i razdvojena deca naročito su ranjiva u kontekstu migrantskih ruta. Ogromna većina dece bez pratnje nisu siročad, već su razdvojena od svojih roditelja ili staratelja u određenoj fazi, bilo prilikom odlaska iz zemlje porekla ili tokom putovanja, kada se razdvajaju od svojih porodica na putu.

Roditelji mogu poslati svoju decu samu na put, pri čemu porodica bira dete za koje smatra da je najspremnije da putuje do namenjenog odredišta, a obično je to dečak u adolescentnom dobu. Ovo je ili strategija za migraciju cele porodice, tako što se naknadno pridruži detetu, putujući regularno kroz spajanje porodice, ili neregularno, koristeći migracione rute; ili je to strategija za dopunjavanje porodičnih prihoda, sa očekivanjem da će dete slati novac koji zaradi u zemlji destinacije. Iako oba scenarija kod deteta mogu izazvati ranjivost na iskorišćavanje i zlostavljanje, zbog rizika tokom putovanja i pritiska da zaradi novac, ukoliko porodica tog deteta naknadno putuje i ponovo se spoji sa detetom, to će povećati njegovu otpornost budući da opet može uživati u roditeljskoj pažnji.

Žene i deca su naročito ranjivi na zlostavljanje i iskorišćavanje zbog rizika karakterističnih za pol i starosnu dob. Naročito su ranjive žene koje putuju sa svojom decom, ali bez pratnje odraslog muškarca. Žene i devojčice mogu biti u riziku od pojedinih muškaraca i dečaka sa kojima putuju i stoga traže zaštitu od drugih muškaraca, uključujući članove porodice. Izvor otpornosti biće i ukoliko muškarci od kojih traže zaštitu to i učine. Sa druge strane, neke žene i devojčice su zlostavljanje ili iskorišćavane od strane muškaraca od kojih su tražile zaštitu.

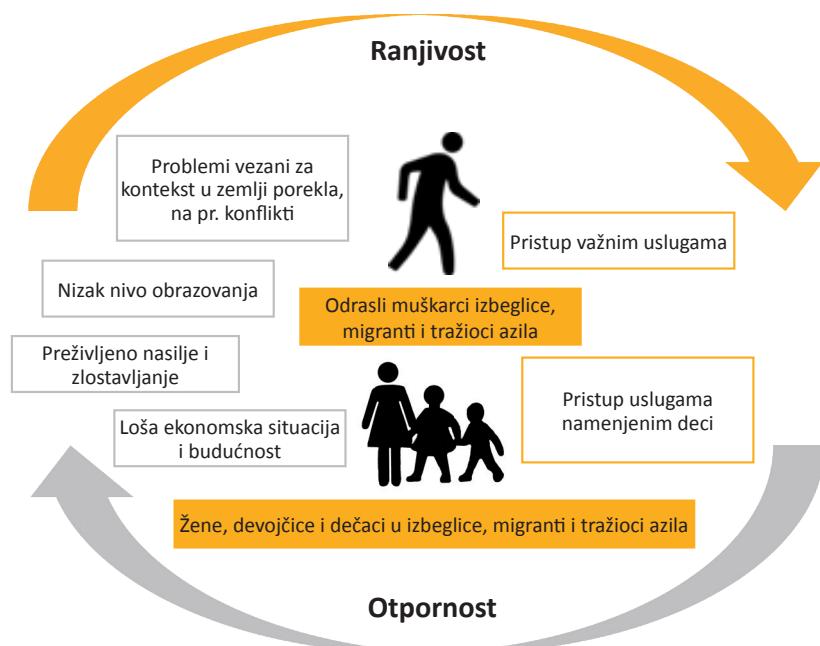
Ukoliko su žene i devojčice posebno ranjive na trgovinu ljudima i ostale vidove zlostavljanja u kontekstu migrantskih putovanja, onda sledi da su muškarci i dečaci otporniji. **Ipak ova prepo-**

stavka o otpornosti među mnogim pružaocima usluga na državnom nivou i pri nevladinim organizacijama, može zapravo pogoršati ranjivost muškaraca i dečaka na trgovinu ljudima i ostale vidove zlostavljanja. Muškarci su ranjiva grupa u ovom konkretnom kontekstu, upravo zato što se smatraju najmanje ranjivim i zbog toga što postoji veća verovatnoća da budu žrtve fizičkog nasilja od strane policije, krijumčara ili drugih muškaraca.

„Nijedna organizacija, program ili državni organ ne vide mlađe muškarce kao ranjive, što ih na duže staze u Srbiji čini najranjivijom kategorijom. Krijumčari su nasilniji prema njima, policija agresivnija i mnogi od njih su pod velikim pritiskom- u smislu mentalnog zdravlja- među muškarcima postoji mnogo osoba sa posttraumatskim stresnim poremećajem (eng. PTSD).“

- ispitanik iz međunarodne nevladine organizacije u Srbiji

Ranjivost kod muškaraca i adolescenata takođe se javlja zbog činjenice da krijumčati mogu uzeti mlađe muškarce i dečake koji putuju sami duž ruta koje su opasnije od ruta kojima putuju porodice, žene i deca ali i zbog očekivanja porodice da zarade novac kako bi pomogli članovima porodice. Dečaci su u značajnijoj meri zastupljeniji među decom koja putuju rutama, naročito među decom bez pratnje. Dečaci bez pratnje su specifično rizična grupa za trgovinu ljudima.

Ovo stvara paradoks ‘ranjivih grupa’, pri čemu su ljudi koji se smatraju najranjivijim skloni da imaju bolji pristup uslugama na putu i u okolnostima na odredištu, dok ljudi koji se ne smatraju ranjivim zapravo postaju ranjiviji usled izostanka pomoći. Uočena ranjivost deteta bez pratnje ili žene koja putuje sama omogućava bolje usluge zaštite i povećanu otpornost u tranzitnim zemljama i u zemljama destinacije u Evropi.

Ljudi često putuju u grupama ljudi koji su iz iste države, koji mogu pružiti izvor grupne otpornosti. Postoje mnogi izveštaji o solidarnosti među ljudima koji su putovali duž balkanskih i mediteranskih ruta. Ponekad ljudi koji se nisu znali ranije odluče da putuju zajedno radi bezbednosti. Međutim, u okolnostima gde su grupe heterogenije, konflikti među grupama takođe se mogu pogoršati u uslovima napete migracije, što izaziva ranjivost na nasilje, pljačku i druge vidove zlostavljanja.

Jedan ranik nevladine organizacije koji je intervjuisan u Nemačkoj pričao je o tome kako je jedan Avganistanac opisao podršku koju je dobio na putu: „*Da nisam sretao strance iznova i iznova na svom putu kroz Iran, Tursku i Grčku, i duž balkanske rute, koji su mi pomogli, baš tako, ne bih preživeo. U svakoj državi, bez obzira na njihovu religiju , bilo je ljudi koji su mi pomogli, samo da bi pomogli.*”

Ljudi često rade neko vreme u tranzitnim zemljama, kao što su Libija, Turska i Grčka, kako bi zaradili dovoljno novca da nastave svoje putovanje i/ili poslali novac članovima svoje porodice. **Budući da oni nemaju radnu dozvolu, ovakav rad je nezakonit, što ljudi može učiniti ranjivim na radnu eksploraciju.** Međutim, oni često ovaj nezakonit rad doživljavaju kao otpornost, pošto je zaradivanje određene količine novca bolje nego nemati ga uopšte.

Tokom putovanja digitalna i kompjuterska pismenost omogućava izbeglicama i migrantima pristup informacijama putem društvenih mreža, mobilnih aplikacija i ostalih online izvora, što takođe predstavlja važan alternativni izvor informacija i čini faktor otpornosti. Pomoći koju pružaju lokalci u tranzitnim zemljama i podrška aktera civilnog društva su takođe ključni izvori otpornosti. Verske zajednice mogu pružiti konkretan izvor podrške tokom putovanja.

„*Moram reći da sam bio sam na ovom putovanju, nisam imao prijatelje ali sam bio sa ljudima koji su krenuli na isto putovanje. Srećom bio sam povezan sa ljudima na društvenoj mreži Facebook u svakoj fazi svog putovanja. Pisao sam im, opisivao gde se nalazim i pitao ih šta da radim i kojim putem da krenem.*”

- dvadesetšestogodišnji Sirijac intervjuisan u Nemačkoj

Pravni status, blagovremene i fer procedure traženja azila i odgovarajuća identifikacija dece bez pratnje i razdvojene dece može povećati otpornost

Po dolasku ljudi na odredište, bilo da je to nameravano odredište ili *de facto* destinacija, raznorazni kontekstualni i situacioni faktori utiču na njihovu otpornost i ranjivost na trgovinu ljudima i slične vidove zlostavljanja. Posebno za one koji uspeju da dođu do nameravanog odredišta, **dolazak sam po sebi je za mnoge vid otpornosti budući da označava kraj rizičnog putovanja i moguće sticanje pravnog statusa, zaposlenje i integraciju u novi dom.**

Otpornost i ranjivost su vezani za pravni status i pristup azilu. Ukoliko je osobi odobren regularan ulazak u neku zemlju Evropske unije, što je moguće putem programa preseljenja izbeglica, programa sponzorisanja zajednice, preko turističke, radne ili studentske vize ili putem procedure ponovnog spajanja porodice (ili, u budućnosti, možda preko humanitarnih viza), onda je ta osoba značajno otpornija budući da u potpunosti izbegava opasno putovanje. U kontekstu destinacije, ovo takođe znači da je za mnoge od njih **pravni status već regulisan i, u većini slučajeva, mogu tražiti zaposlenje ili školovanje.**

Ukoliko to nije slučaj, sledeći najbolji scenario je pravovremeni pristup fer proceduri za dobijanje azila po dolasku ili drugim alternativama za regulisanje njihovog statusa. Za manji broj ljudi u pokretu koji se prijave za azil u državama duž Balkanske rute, rupe u azilnim sistemima mogu obeshrabriti one koji bi inače to smatrali jednom od opcija, što im neće ostaviti nijednu drugu izvodljivu alternativu nego da nastave putovanje koristeći usluge krijumčarenja.

U Nemačkoj i Italiji, **otpornost je u značajnoj meri određena time da li je ljudima odobren status izbeglice ili neki drugi vid međunarodne zaštite ili zakonski boravišni status, koliko dugo traje procedura i kakvi su uslovi** dok čekaju odluku i nakon što im je odobren ili odbijen izbeglički status. Mnogi ljudi kojima nije određen ikakav vid zaštite ili drugog regularnog imigracionog statusa, ili im je trenutno odbijen pristup, ostaju u toj zemlji bez regularnog statusa, što značajno povećava njihovu ranjivost na radnu eksploraciju tokom nezakonitog rada kao i na druge vidove eksploracije.

„Nemaju izbora nego da uđu u sistem azila: zaglavljeni su ovde u Italiji zbog Dablijske uredbe, ne mogu doći do svoje mreže u drugim evropskim državama, i u praksi ne mogu naći pravi posao. Ovde u Italiji ljudi su prisiljeni da traže azil čak iako nemaju prava na isti.“

- Advokat intervjuisan u Veneciji, Italija

Brak može biti izvor otpornosti, ovo su naročito spominjali muškarci, ukoliko njime stišu pravo da regularno putuju do zemlje destinacije, ili da regularno borave u zemlji odredišta. Ljudi koji imaju supružnike ili decu u zemljama destinacije imaju lakši pristup legalnim boravišnim dozvolama i dozvolama za rad.

Pristup uslugama određuje otpornost ili ranjivost ljudi na trgovinu ljudima i ostale vidove zlostavljanja

Nacionalni odgovori u sedam država koje su predmet studije – kao tranzitne države gde ljudi ostaju značajan period vremena, kao države *de facto* destinacije, države nameravanog odredišta – predstavljaju ključnu odrednicu otpornosti ili ranjivosti.

Smeštaj kao osnovna potreba devojčica, dečaka, žena i muškaraca koji su u tranzitu i borave u nekoj državi, kao i efikasan pristup adekvatnom, bezbednom smeštaju kako duž rute tako i na odredištu predstavlja ključni faktor otpornosti. Mnogi ljudi koji su boravili ili borave u zvaničnim smeštajnim centrima u sedam zemalja koje su predmet studije, uključujući prihvatne centre, tranzitne centre i kazneno-popravne centre i centre za smeštaj lica pred proterivanjem. U nekim slučajevima ovi centri mogu pružiti uslove za otpornost, međutim, postoje izveštaji o ranjivosti i zlostavljanju izazvanih uslovima u smeštaju. Mnoge države nemaju adekvatno osoblje koje može identifikovati zlostavljanje ili ranjivost kako bi zaštitili ljude koji su u riziku i sprečili eksploraciju.

Devetnaestogodišnji Avganistanac intervjuisan u Mađarskoj opisao je seksualno nasilje u centru u Bugarskoj:

„Samo želim da kažem da je od celog putovanja ovaj kamp bio najgori. Bilo je mnogo slučajeva silovanja u kampu. Tamo su silovane devojčice. To se desilo jer je tamo bilo mnogo muškaraca. Ja sam u tom kampu boravio šest meseci. Policajci su se jako loše ponašali. Svakodnevno je dolazilo do krađa i silovanja.“

U određenim slučajevima, uslovi u centrima čine da se ljudi koji tamo borave osećaju nesigurno i u riziku, što povećava njihovu ranjivost na trgovinu ljudima. U nekim centrima, uznemiravaju se žene i deca i izlažu se seksualnom i rodno zasnovanom nasilju (eng. SGBV) a postoje i izveštaji o krijumčarima i trgovcima ljudima koji borave u centrima kako bi pridobili korisnike usluga ili žrtve. Kada trgovci ljudima naciljavaju potencijalne žrtve u centrima, to predstavlja direktnu i posebnu ranjivost, dok interakcija krijumčara sa migrantima takođe može učiniti ljude ranjivim. Iranac intervjuisan u prihvatnom centru u Srbiji kaže: „*Ukoliko želim da probam tu ‘igru’, samo pošaljem poruku na Viber ili se nađem sa krijumčarem ovde na igralištu.*“

Rizik za žene, dečake i devojčice naročito može biti ublažen ukoliko postoje posebne zone za ove grupe u okviru centara i pružanje usluga zasnovano na rodnim perspektivama, sa odgovarajućim bezbednosnim merama, ženskim osobljem, policajcima i kulturnim medijatorima. Međutim, ukoliko uslovi nisu adekvatni, onda žene i deca postaju ranjivi.

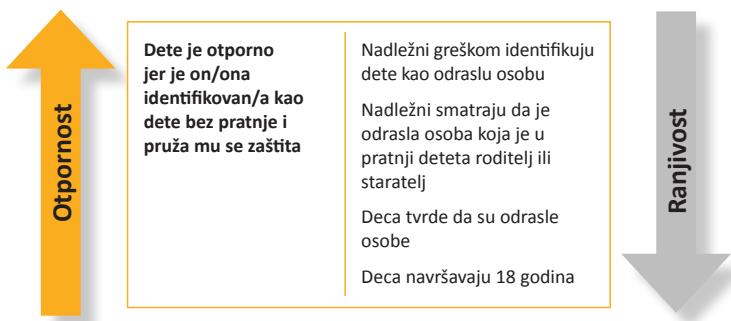
Kada se ljudi smeštaju u detencijskim (zatvorenim) centrima, u uslovima pritvora i sa ograničenim pristupom osnovnim uslugama i blagovremenim i fer procedurama za traženje azila, trpe traume i gube poverenje u organe vlasti, što ih čini ranjivijim na trgovinu ljudima i ostale vidove zlostavljanja. Podnosioci zahteva za azil koji su u pritvoru podležu mnogim faktorima koji ugrožavaju njihovu otpornost: okruženje slično zatvorskom; nedostatak informacija o pravnom statusu; maltretiranje; izolacija; zlostavljanja od osoblja ili vršnjaka; neizvesna budućnost.

Ukoliko nadležni organi ispravno identifikuju decu bez pratnje, mogu im se pružiti specijalizovane usluge na koje imaju pravo (zakonski staratelj, poseban smeštaj itd.) i na taj način su daleko

otporniji na eksploataciju i zlostavljanje. Jedna od praksi koja posebno utiče na otpornost i ranjivost dece bez pratnje jeste procena starosne dobi – proces koji nadležni državni organi sprovode u slučaju kad postoji sumnja kako bi se utvrdilo da li je osoba zapravo dete. Većina dece bez pratnje koja stiže u Evropu duž migrantskih ruta su tinejdžeri uzrasta od 15 do 17 godina. Ovo znači da često, tokom putovanja, pri dolasku ili podnošenju zahteva za azil, oni „prerastu“ sisteme zaštite, nakon što napuno 18 godina i smatraju se odraslima u smislu statusa i pružanja usluge.

Otpornost većine dece bez pratnje, čak iako su identifikovana na pravi način, ugrožena je **nedostatkom obučenih staratelja koji imaju sposobnost da se brinu o ovoj deci i koja se imenuju što je pre moguće.**

Ranjivosti i otpornosti dece bez pratnje

Pristup obrazovanju je jedan od najvažnijih faktora otpornosti na trgovinu ljudima kod dece. Edukacija i stručno usavršavanje odraslih je takođe specifičan faktor otpornosti, kako tokom same edukacije, kao okupirajuća aktivnost, tako i kao način za naknadno intergrisanje izbeglica i migranata u tržište rada. Budući da su ekonomski ranjivosti jedan od ključnih faktora koji čine ljude podložnjim trgovini ljudima i sličnim vidovima zlostavljanja, **pristup pristojnom zaposlenju u zemlji destinacije predstavlja najznačajniji faktor otpornosti.** Kako je jedan čovek iz Senegala opisao, nakon što je iskusio mnoge poteškoće na putu do Italije: „... *imao sam priliku da dobijem humanitarnu zaštitu, i sada sam našao posao kao obezbeđenje u velikom supermarketu. Jako sam srećan.*“

Sa druge strane, „prinudna besposlenost“ koju stvaraju ograničenja u pristupu tržištu rada i, u manjoj meri, ograničene mogućnosti na tržištu rada za one koji imaju pristup, štetna je za finansijsku i psihološku otpornost. U nekim slučajevima, to može dovesti do toga da ljudi prihvate izrabljujući posao usled nedostatka alternative.

„Pokušavam da pomognem drugim ljudima, pošto postoji jako puno ljudi koji imaju probleme i ja provodim svoje vreme pružajući im pomoć. Takođe to činim da bih zaboravio sopstvene probleme. Izlazim kako bih pomogao u komunikaciji sa advokatima, bolnicama i različitim mestima. Zauzet sam tokom celog dana i to mi pomaže da preživim.“

- četrdesetdvogodišnji čovek iz Eritreje, intervjuisan u Nemačkoj

Izbeglice i migranti i intervjuisani eksperti napomenuli su da **društvene mreže prijatelja i porodice igraju odlučujuću ulogu za otpornost**. Jedan broj ljudi intervjuisanih za potrebe ovog istraživanja volontirali su i radili u nevladinim organizacijama – to je važan izvor otpornosti jer im je omogućilo da se zadrže, upoznaju prijatelje i osećaju se kao deo novih zajednica. Drugi su dobili podršku od privatnih lica ili nevladinih organizacija. Sa druge strane, ksenofobija, antimigrantska i antiizbeglička osećanja takođe utiču na osećanja pojedinca vezana za državu prebivališta.

Izostanak efikasnog pristupa adekvatnoj fizičkoj i mentalnoj zdravstvenoj zaštiti takođe je faktor ranjivosti na trgovinu ljudima i ostale vidove zlostavljanja kod odraslih i dece, kao i faktor specifične ranjivosti na ponovnu trgovinu ljudima kod onih koji su već bili žrtve te trgovine. Problem mentalnog zdravlja vezan za traume pretrpljene pre odlaska ili tokom putovanja zahteva specifičan, trenutan, delotvoran tretman prema polu i detetu kako bi se povećala otpornost kod ljudi na dalje zlostavljanje i trgovinu ljudima.

Efikasan pristup informacijama koje se tiču situacije predstavlja ključni aspekt otpornosti na trgovinu ljudima i ostale vidove zlostavljanja. Ljudi treba da znaju u kojoj su fazi njihovi zahtevi za azil, koliko dugo će ostati u azilnom centru i koje su njihove zakonom garantovane mogućnosti. U suprotnom, usled frustracije i neizvesnosti ljudi mogu potražiti alternativu, a to su najčešće neregularne opcije. Važan aspekt pristupa informacijama jeste dostupnost prevodioca i kulturnih medijatora kako bi se omogućila efikasna komunikacija i izgradilo poverenje između nadležnih organa, izbeglica i migranata.

„Niko nije objasnio ovim ljudima kako mogu da zarade neki novac [...]. Mnogi ljudi postaju žrtve eksplotacije ili se okrenu prostituciji kako bi zaradili neke pare, jer misle da ne postoji drugi način da zarade novac i da rade za pristojnu platu.“

- radnik nevladine organizacije na Lezbosu u Grčkoj

Trgovina ljudima u kontekstu migrantskih ruta

Među izbeglicama i migrantima zvanično se identificuje mali broj žrtava trgovine ljudima

Zvanična identifikacija slučajeva trgovine ljudima u zemljama koje su predmet studije među izbeglicama i migrantima ograničena je i malo je verovatno da odražava stvarnu rasprostranjenost ovog problema. Oni koji su identifikovani duž Balkanske rute uglavnom su iz Pakistana, Avganistana i Sirije, u većini slučajeva u pitanju su dečaci i muškarci, dok su duž rute centralnog Mediterana uglavnom iz Nigerije i ostalih država Podsaharske Afrike, u većini slučajeva u pitanju su žene kojima se trguje radi seksualne eksploracije.

Istraživanje nije imalo za cilj da identificuje potvrđene slučajeve trgovine ljudima, budući da to mogu da izvrše samo nadležni organi u datoj zemlji, nego je nastojalo da otkrije dovoljno pokazatelja za praćenje od strane ovih organa. Uprkos nedostatku zvanične statistike, postoje brojni pokazatelji trgovine ljudima među onima koji su koristili migrantske rute, uključujući **trgovinu ljudima radi seksualne eksploracije, radne eksploracije, eksploracije u prisilnim kriminalnim aktivnostima (krijumčarenje migranata i krijumčarenje narkotika) i prisilnog braka, kao i lišavanja slobode radi iznude.**

Iako to nije pokazatelj rasprostranjenosti, tokom istraživanja je **identifikовано ukupno 69 potencijalnih slučajeva trgovine ljudima koji su se dogodili u periodu 2015-2018 u sedam država koje su predmet studije**, kao i opšti pokazatelji rasprostranjenosti trgovine ljudima. Organi vlasti u datim zemljama zvanično su identifikovali manji broj ovih slučajeva.

Potencijalni slučajevi trgovine ljudima identifikovani tokom istraživanja

Vid trgovine ljudima	Ukupan broj slučajeva	Slučajevi u koje su uključene žene i devojčice	Slučajevi u koje su uključeni muškarci i dečaci
Komercijalna seksualna eksploracija	21	14	7
Prisilan brak	5	5	0
Radna eksploracija	29	7	22
Prinudne kriminalne aktivnosti	7	1	6
Prodaja dece/nelegalno usvajanje	3	0	3
Uklanjanje organa	4	0	4
Sličan vid zlostavljanja			
Lišenje slobode zbog iznude	(14)	(4)	(10)
Ukupan broj potencijalnih slučajeva trgovine ljudima	69	27	42

Do eksploracije dolazi u zemljama porekla pre odlaska, u tranzitnim državama van Evrope kao što su Iran, Irak, Turska i Libija te u zemljama tranzita i destinacije u Evropi. Eksploracija se obično ne koordinira duž rute, već osoba može biti eksplorisana u različitim državama i na različitim lokacijama od strane aktera koji nisu u međusobnom kontaktu.

Izbeglicama i migrantima se trguje radi seksualne eksploatacije, prisilnog braka, radne eksploatacije i prinudnih kriminalnih radnji, a lišavaju se slobode radi iznude

Trgovina ženama i devojčicama radi komercijalne seksualne eksploatacije prevladava u ovom kontekstu, uprkos relativno manjem broju žena i devojčica u izbegličkoj i migrantskoj populaciji. U Grčkoj, Nemačkoj i Italiji, postoji veći broj zvanično identifikovanih slučajeva trgovine ženama za potrebe seksualne eksploatacije u Libiji i evropskim državama, naročito među onima koje su putovale rutom Centralnog Mediterana.

„Slučaj na kojem smo mi radili ticao se devojčice bez pratnje iz Sirije, koja je ostala u Turskoj dve godine. Držali su je zaključanu podrumu i seksualno su je zlostavljali. Odsekli su joj kosu i čak su koristili neku vrstu kiseline na njoj, mogli su se videti ožiljci na njenom telu. Uspela je da pobegne i stigne na Samos.“

- Intervjuuisano lice u Grčkoj

Muškarci i dečaci su takođe pogodjeni trgovinom u seksualne svrhe. Eksplatacija ponekad ne uključuje prostituciju već tzv. „seks radi preživljavanja“ – razmena seksualnih usluga za robu ili usluge koje su tom dečaku ili muškarcu potrebni. Dečaci bez pratnje su naročito pogodjeni trgovinom u seksualne svrhe kao i seksualnim zlostavljanjem. Trgovina dečacima iz Avganistana u seksualne svrhe u kontekstu *bacha bāzī* identifikovana je u Severnoj Makedoniji, Srbiji, Mađarskoj i Nemačkoj i predstavlja praksu iskorišćavanja od strane muškaraca koji seksualno zlostavljaju dečake.

Prisilni brak pogađa devojčice i žene iz Avganistana, Sirije, Iraka i Irana u njihovim zemljama porekla, na ruti i u evropskim državama. Neki od ovih brakova se sklapaju radi služenja u kući ili seksualne eksploatacije, dok se u drugim slučajevima značajne sume novca s razmenjuju za sam brak, te se mlade žene i devojčice „kupuju i prodaju“.

Muškarci i dečaci kojima se trguje zbog prinudnog rada uglavnom se iskorišćavaju za poljoprivredu kao i u ostalim sektorima kao što je tekstilna industrija, uslužna delatnost, građevinarstvo i prosjačenje. Ljudi se eksplatišu za rad u poljoprivredi u Iranu, Turskoj, Grčkoj, Italiji i Nemačkoj. Uslužna delatnost jeste sektor u kome se eksplatišu mnogi migranti u tranzitnim zemljama kao što su Srbija i Mađarska. Žene se eksplatišu za poslove u domaćinstvu i pružanje nege. Samo su u Italiji prijavljeni slučajevi mlađih muškaraca iz Zapadne Afrike koji prose, naročito u Rimu, sa nekim naznakama eksploatacije i dužničkog ropstva.

Četrdesetvogodišnji Eritrejac rekao je sledeće o uslovima u kojima je radio na Siciliji, Italija:

„Radio sam napolju na farmama sa ostalim ljudima; oko 400 ili 500 ljudi na jednoj farmi. Sakupljali smo krompir, paradajz i masline. Uslovi u kojima smo radili su bili jako teški, za bednu platu. [...] I taj rad je bio nezakonit jer naši poslodavci nisu hteli da plaćaju poreze i nismo imali dozvolu za rad. Istovremeno, kao i mnogi drugi migranti, bio sam beskućnik, bez socijalne pomoći ili zdravstvenog osiguranja. Morali smo da se borimo da bismo preživeli. Spavali smo na patosu u starim zgradama.“

Pored trgovine ljudima radi seksualne i radne eksploracije, osnovni oblik trgovine ljudima među izbeglicama i migrantima koji su putovali rutama jeste prinudna kriminalna aktivnost, naročito krijumčarenje migranata. Krijumčari migranata regrutuju dečake i muškarce i prisiljavaju ih da pružaju usluge krijumčarenja na kopnu i da plove čamcima iz Turske do Grčke i iz Libije do Italije. U nekim slučajevima, ista grupa ih iskorišćava za druge prinudne kriminalne radnje, naročito za trgovinu prodaju narkotika. U istraživanju su navedeni i izolovani slučajevi trgovine ljudima radi prodaje deteta/nezakonito usvajanje i krađu organa.

„Dečaci iz Avganistana i Pakistana koji su želeli da pređu područje Marice (Evros) [...] bili su prinuđeni da krijumčare ljude kako bi otplatili dug i ponekad su hapšeni kao krijumčari, dok su u stvarnosti bili žrtve.“

- Intervjuisano lice u Grčkoj

Postoji stalna debata na međunarodnom političkom nivou i među istraživačima o tome da li se lišavanje slobode za potrebe iznude (koje se naziva i kidnapovanje) treba smatrati trgovinom ljudima. Rezultati ove studije prikazali su način rada (*modus operandi*) počinilaca, iskustva žrtava i postojanje dela i sredstava i prikazali su da iznuda uključuje zloupotrebu prava osobe kako bi se stekla finansijska ili materijalna korist.

Ljudi iz Avganistana, Pakistana, Bangladeša i Sirije koji putuju rutama istočnog Mediterana i Balkana lišavaju se slobode radi iznude u Iranu, Turskoj, Grčkoj, Bugarskoj, ruralnim regijama Severne Makedonije, Srbije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Lišavanje slobode radi iznude široko je rasprostranjeno u Libiji, počinjeno ili od strane izolovanih aktera ili kada su ljudi prisiljeni da ostanu u zatvoreničkim logorima ne samo radi iznude nego i radi prisilnog rad.

Advokat za ljudska prava intervjuisan u Srbiji dao je sledeći opis:

„2016. godine migranti su nam posvedočili da su u selima u [Severnoj] Makedoniji [...], ljudi bili lišeni slobode u kućama krijumčara. Članovi porodica žrtava su dobijali pretnje nasiljem ukoliko ne pošalju novac. Mnogi ljudi su izglađnjivani i zlostavljeni.“

Većina potencijalnih slučajeva trgovine ljudima među izbeglicama i migrantima nije identifikovana

Većina slučajeva trgovine ljudima među ljudima u pokretu nije identifikovana i žrtve trgovine ljudima retko traže pomoć zbog izazova koji utiču na njih i izazova utiću na ovu grupu. Izazovi sa kojima se susreću nadležni organi u ovom kontekstu su sledeći:

- a) **Veliki broj ljudi** ulaze i izlaze iz država u kratkom vremenskom roku, što otežava procenu pojedinačnih slučajeva;
- b) **Nedovoljan kapacitet nadležnih organa** da identifikuju potencijalne slučajeve trgovine ljudima;
- c) **Nedovoljan kapacitet državnih nadležnih organa i nevladinih organizacija** da identifikuju potencijalne žrtve trgovine ljudima i rupe u sistemima za zaštitu žrtava trgovine ljudima;
- d) Opšti **nedostatak političke volje** da se pozabavi ovim problemom.

Izazovi koji utiču na verovatnoću da će izbeglice i migranti koji su žrtve trgovine ili u riziku da postanu žrtve trgovine tražiti pomoć su sledeći:

- a) Želja za što bržim tranzitom do nameravane krajnje destinacije;
- b) **Nedostatak poverenja** u državne organe i strah od deportovanja, uz prateći rizik od ponovne trgovine;
- c) **Strah od moguće osvete od strane trgovaca ljudima**, pogotovo ukoliko ne veruju da će ih nadležni organi zaštитiti.

Trgovina ljudima se odvija u kontekstu krijumčarenja migranata

Bilo je teško dobiti empirijske informacije o profilima trgovaca ljudima i onima koji su vršili eksploraciju u ovom kontekstu, osim **preklapanja sa ljudima koji pružaju usluge krijumčarenja migranata**. Trgovci ljudima:

- su često uključeni u krijumčarenje migranata ili koriste ranjivost izbeglica i migranata jer moraju da im plate za krijumčarenje;
- su ili iz iste države i/ili lingvističke grupe kao i ljudi koje eksploratišu, ili su iz države u kojoj se eksploracija odvija;
- su oportunisti koji rade na niskom nivou, bez mnogo prekogranične saradnje;
- pripadaju sofisticiranim mrežama trgovine ljudima naročito u kontekstu rute Centralnog Mediterana.,

Glavni način rada (*modus operandi*) trgovaca ljudima, bez obzira na to da li pružaju i usluge krijumčarenja migranata, je zloupotreba ranjive pozicije ljudi. **Ova ranjiva pozicija proizilazi iz njihove potrebe da koriste i plate usluge krijumčarenja migranata, u kontekstu nedostatka alternative za regularno putovanje.**

Preporuke

Da bi se sprečila trgovina ljudima, fokus treba da bude na tome kako ljudi mogu postati otporniji na trgovinu ljudima i ostale vidove zlostavljanja kao i na ublažavanju ranjivosti i izloženosti opasnostima. Ove preporuke se izvode direktno iz rezultata studije i pružaju nadležnim donosiocima odluka, profesionalcima kao i izbeglicama i drugim migrantima **smernice zasnovane na činjenicama**. Preporuke bi trebalo da se primenjuju kako bi se omogućio ubrzani odgovor na trgovinu ljudima, otpornost i ranjivost na trgovinu ljudima i zaštitu prava odraslih i dece izbeglica i migranata, čime bi se doprinelo stabilnosti, bezbednosti i vladavini prava u državama koje su predmet studije i široj regiji.

Preporuke se odnose na to **kako sprečiti trgovinu ljudima i ostale vidove zlostavljanja među izbeglicama i migrantima koji putuju do Evrope, kako promovisati identifikaciju i zaštitu žrtava trgovine ljudima i kako osigurati da se počinoci izvedu pred lice pravde**. Sprovodenje nekih od preporuka je u skladu sa opštim konsenzusom o pravima izbeglica i migranata među kreatorima politike, praktikantima/kinjama i samim izbeglicama i migrantima, dok druge preporuke zahtevaju javno zagovaranje i političku volju kako bi postale stvarnost. Namena ove studije je da na oba fronta doprinese poboljšanju situacije koju su prikazali rezultati istraživanja „*Snaga da se nastavi dalje*“.

A. Preporuke na nivou politike

1. Omogućiti alternative regularnom putovanju	
Šta?	Potrebno je izbeglicama i drugim migrantima omogućiti alternative u izostanku regularnih načina putovanja, kao i dostupnost ovih alternativa. Na taj način bi se umanjilo preuzimanjem rizika iregularnih i opasnih putovanja. Ovim su obuhvaćene mogućnosti za regularne migracije (uključujući migraciju radne snage i spajanje porodica) i programi za regularna putovanja za izbeglice, uključujući preseljenje, sponzorstva zajednice i humanitarne vize.
Zašto?	Kada su odrasli i deca u mogućnosti da putuju bezbedno, brzo i regularno, izbegavaju sve ranjivosti koje proizlaze iz putovanja duž migrantskih ruta ka Evropi, uključujući korišćenje usluge krijumčarenja migranata.
Ko?	Evropske države; organi Evropske unije (EU), uključujući EASO (Evropska kancelarija za podršku azilu, u daljem tekstu: EASO); vlade drugih zemalja odredišta; međunarodni akteri, uključujući UNHCR (Visoki komesar UN za izbeglice, u daljem tekstu: UNHCR).

2. Dozvoliti legalan tranzit duž migrantskih ruta	
Šta?	Dozvoliti legalan tranzit licima koja nemaju pristup legalnim mogućnostima za putovanje kroz zemlje duž migrantskih ruta.
Zašto?	Lica koja mogu da tranzitiraju legalno i brzo kroz tranzitne zemlje otpornija su na trgovinu ljudima i na druge zloupotrebe, i veća je verovatnoća da veruju nadležnim organima. Na ovaj način se izbegavaju situacije u kojima lica „ostaju u tranzitu“ i smanjuje se njihovo oslanjanje na usluge krijumčarenja migranata.
Ko?	Evropske države; vlade zemalja koje lica koja putuju duž ruta smatraju „zemljama tranzita“; organi EU; međunarodni akteri.

3. Ophoditi se dostojanstveno prema izbeglicama i migrantima na evropskim granicama i pridržavati se ljudskih prava i prava deteta

Šta?	Pri prelasku granica sprovoditi zakonske odredbe kojima se štite ljudska prava i prava deteta.
Zašto?	Iskustva kršenja ljudskih prava i prava deteta na granicama čine izbeglice i migrante podložnjim trgovini ljudima i drugim zlostavljanjima, a manje je verovatno da će verovati državnim vlastima. Zakonske obaveze o prisilnoj deportaciji i odvraćanju i pozitivne obaveze identifikacije i zaštite ugroženih lica su odgovornost države. Smernice u tom pogledu navedene su u dokumentu Preporučeni principi i smernice o ljudskim pravima na međunarodnim granicama (2014. godine) visokog komesara za ljudska prava UN-a.
Ko?	Evropske države; organi EU, uključujući Frontex (Agencija za evropsku graničnu i obalsku stražu, u daljem tekstu: Frontex); međunarodni akteri, uključujući OEBS; Savet Evrope; visoki komesar za ljudska prava UN-a; Komitet za prava deteta UN-a; osoblje granične i obalske straže; policija.

4. Unaprediti bezbednost pomorskih prelaza

Šta?	Obezbediti pristup fer procedurama za sve oblike međunarodne zaštite, uključujući pravnu pomoć i zastupanje, kao i drugim mogućnostima za regulisanje statusa u zemljama tranzita, zapravo državama destinacije i željenim odredištima.
Zašto?	Opasno putovanje morem, kao i gubitak na hiljade ljudskih života, je traumatično iskustvo koje ugrožava otpornost preživelih na trgovinu ljudima i na druge zloupotrebe.
Ko?	Evropske države; organi EU, uključujući Frontex; međunarodni akteri, uključujući OEBS; Savet Evrope; visoki komesar za ljudska prava UN-a; nevladine organizacije angažovane u traganju i spašavanju; osoblje granične i obalske straže.

5. Po dolasku obezbediti blagovremeni pristup postupku azila ili drugim alternativama za regulisanje statusa lica u tranzitu i u kontekstu destinacije

Šta?	Osigurati da izbeglice i migranti koji putuju Sredozemnim morem imaju pristup zaštiti, te da su operacije potrage i spašavanja i dalje aktivne. Obezbediti efikasnu saradnju sa civilnim društvom u cilju podrške operacijama potrage i spašavanja.
Zašto?	Dok lica čekaju na utvrđivanje statusa, i naročito u slučaju odbijanja njihovog zahteva za azil, ili ako su bez regularnog statusa, verovatnije je da će raditi u okolnostima eksploatacije i da će želeti da pređu u drugu zemlju korišćenjem usluge krijumčarenja migranata.
Ko?	Evropske države; organi EU, uključujući EASO; UNHCR; kancelarije za azil; imigracione vlasti.

6. Borba protiv prisilnog krijumčarenja migranata kao oblik trgovine ljudima

Šta?	Preduzeti sve neophodne zakonske izmene i obezbediti da su učesnici u borbi protiv trgovine ljudima obavešteni, obučeni i adekvatno snabdeveni resursima za prepoznavanje slučajeva u kojima su lica koja izgledaju kao počinioци krijumčarenja migranata zapravo žrtve trgovine ljudima u svrhu prisilnog krijumčarenja migranata, kako bi se žrtve zaštitile i stvarni počinioци krivično gonili.
-------------	---

Zašto?	Lica koja su prisiljena da pružaju usluge krijumčarenja mogu se pre smatrati počiniocima, a ne žrtvama, što znači da nisu prepoznata kao žrtve trgovine ljudima i nemaju pristup zaštiti i pravdi, i smartaaju se krivično odgovornima. To takođe znači da počinioци, koji su trgovali tim ljudima u svrhu prisilnog krijumčarenje migranata, nisu privedeni pred lice pravde.
Ko?	Evropske države; organi EU, uključujući koordinatora EU za borbu protiv trgovine ljudima i Frontex; tužioci; sudije; imigracione vlasti; vlasti za azil; policija; socijalni radnici; nevladine organizacije; UNODC (Kancelarija UN za pitanja droge i kriminala, u daljem tekstu: UNODC); OEBS; Savet Evrope; visoki komesar za ljudska prava UN-a; Komitet za prava deteta UN-a; Europol; Interpol.

7. Borba protiv lišavanja slobode zbog iznude	
Šta?	Preduzeti sve neophodne zakonske izmene i obezbediti da su akteri obavešteni, obučeni i adekvatno snabdeveni resursima za prepoznavanje slučajeva lišavanja slobode zbog iznude, zaštitu žrtava i procesuiranje počinilaca.
Zašto?	Slučajevi lišavanja slobode zbog iznude mogu zadovoljiti definiciju trgovine ljudima. Lica koja su pretrpela kršenje ljudskih prava u smislu lišavanja slobode zbog iznude, koje je često praćeno fizičkim ili seksualnim nasiljem ili drugim vidovima zlostavljanja, obično se ne prepoznaju kao žrtve i stoga nemaju pristup zaštiti, a počinioци nisu privedeni pred lice pravde.
Ko?	Evropske države; organi EU, uključujući koordinatora EU za borbu protiv trgovine ljudima i Frontex; tužioci; sudije; imigracione vlasti; vlasti za azil; policija; socijalni radnici; nevladine organizacije; UNODC; OEBS; Savet Evrope; visoki komesar za ljudska prava UN-a; Komitet za prava deteta UN-a; Europol; Interpol.

8. Primeniti odredbe o nekažnjavanju izbeglica i migranata koji su žrtve trgovine ljudima	
Šta?	Obezbediti da se lica koja su bila predmet trgovine ljudima u svrhu prisilnog krijumčarenja migranata i drugih prisilnih kriminalnih aktivnosti, ne kažnjavaju za te zločine, tako što će se kreirati potrebne zakonske i administrativne izmene kojima se obezbeđuje delotvorna primena odredbi o nekažnjavanju i obuka svih relevantnih aktera.
Zašto?	Lica koja su počinila krivična dela poput krijumčarenja migranata i trgovine narkoticima kao posledica njihove pozicije žrtve trgovine treba da podležu odredbama o nekažnjavanju i da se ne smatraju krivično odgovornima. Stvarne počinioce treba privesti pred lice pravde.
Ko?	Evropske države; organi EU, uključujući koordinatora EU za borbu protiv trgovine ljudima i Frontex; tužioci; sudije; imigracione vlasti; vlasti za azil; policija; socijalni radnici; nevladine organizacije; UNODC; OEBS; Savet Evrope; visoki komesar za ljudska prava UN-a; Komitet za prava deteta UN-a.

9. Sprovesti mere kako bi se osiguralo da porodice ostanu zajedno	
Šta?	Sprovesti mere kako bi se osiguralo da porodice ostanu zajedno: u zemljama porekla, pružanjem alternativa; u zemljama tranzita, dozvoljavajući porodicama da putuju i borave zajedno, i da se ujedine u slučaju razdvajanja; u zemljama odredišta, spajanjem porodica.
Zašto?	Deca i odrasli koji sami putuju i sami borave su ranjiviji u odnosu na decu i odrasle koji putuju i borave zajedno sa svojim porodicama.

Ko?	Evropske države; organi Evropske unije (EU), uključujući EASO i Frontex; međunarodni akteri, uključujući Komitet za prava deteta UN-a; imigracione vlasti; vlasti za azil; policija; službe za zaštitu dece; osoblje granične i obalske straže.
------------	---

10. Obezbediti zaštitu deci bez pratnje koja prelaze u odraslu dobu

Šta?	Kada deca bez pratnje u tinejdžerskom uzrastu „prerastu“ mere zaštite (kada napune 18 godina), dozvoliti period tranzicije u kojem se određene mere za zaštitu dece i dalje primenjuju, uključujući i pravno zastupanje ako je neophodno, sve do 21. godine, kako bi se osiguralo da su adekvatno pripremljeni za samostalan život. Uzeti u obzir želje, odluke i najbolji interes mlade osobe.
Zašto?	Dana kada deca bez pratnje napune 18 godina, nemaju više pravo na uslugu posebne zaštite za nepraćenu decu, i postaju izrazito ranjiva na trgovinu ljudima i druge vidove zlostavljanja.
Ko?	Evropske države; organi Evropske unije (EU); međunarodni akteri, uključujući Komitet za prava deteta UN-a; imigracione vlasti; vlasti za azil; policija; službe za zaštitu dece; staratelji.

11. Boriti se protiv ksenofobije, antimigrantskih i antiizbegličkih stavova, i ublažiti izolaciju migrantske zajednice

Šta?	Borba protiv antimigrantskih i antiizbegličkih stavova u zemljama tranzita i zemljama odredišta, kao borba protiv diskriminacije i ciljanog zlostavljanja. Promovisati socijalnu inkluziju migrantske zajednice radi izbegavanja izolacije ljudi.
Zašto?	Migranti i izbeglice koji su predmet diskriminacije i zlostavljanja su manje otporna na povezane zloupotrebe, i manje je verovatno da će verovati institucijama i drugim vlastima u zemlji u kojoj se nalaze. Lica koja komuniciraju samo sa članovima vlastitih zajednica mogu biti podložnija eksploraciji ili zlostavljanju od strane sunarodnika.
Ko?	Evropske države; organi EU; političari; organi za borbu protiv rasizma; mediji; škole; policija; organizacije koje vode migranti; migrantske zajednice; nevladine organizacije.

B. Preporuke na operativnom nivou

12. Uraditi kvalitetne procene izbeglica i migranata radi utvrđivanja porodičnih i rodbinskih veza i prepoznavanja potencijalnih zloupotreba

Šta?	Proceniti članove grupe pojedinačno kako bi se osiguralo da lica koja tvrde da su članovi porodice zapravo i jesu u srodstvu, i prepoznale bilo koje zloupotrebe u porodičnom kontekstu. Obezbediti odvojene imigracione procedure i postupak azila za svakog člana porodice.
Zašto?	Lica koja putuju sa nekim ko lažno tvrdi da je član porodice podložnija su zloupotrebama, posebno deca. Decu treba odvojiti od roditelja ili staratelja samo u slučajevima ozbiljnog zlostavljanja unutar porodice. Odrasli i deca čije se imigracione procedure i postupak azila sprovode odvojeno imaju bolji pristup zaštiti.
Ko?	Imigracione vlasti; vlasti za azil; policija; službe za zaštitu dece; sudovi za pitanja porodičnog prava; staratelji; nevladine organizacije.

13. Uspostaviti posebne mere zaštite za dečake, devojčice, žene i muškarce

Šta?	Uspostaviti posebne mere zaštite za dečake, devojčice, žene i muškarce, prepoznavanjem posebnih potreba žena i dece, i prepoznavanjem da su i muškarci i dečaci takođe podložni zloupotrebam, naročito dečaci bez pratnje.
Zašto?	Žene i devojčice, i deca uopšte, zahtevaju posebne mere zaštite kako bi ostala otporna. Pored toga, kada se muškarci i dečaci ne smatraju „ranjivim grupama”, može im se uskratiti pristup zaštiti i osnovnim uslugama, čime postaju podložniji trgovini ljudima i drugim zloupotrebam.
Ko?	Imigracione vlasti; vlasti za azil; policija; službe za zaštitu dece; upravljanje centrima za smeštaj; nevladine organizacije; staratelji.

14. Obezbediti zaštitu dece izbeglica i migranata

Šta?	Deci migrantima i izbeglicama treba obezbediti delotvoran pristup odgovarajućem obrazovanju i drugim merama za zaštitu dece, posebno kada borave u zvaničnim centrima za smeštaj. Deca bez pratnje treba da budu ispravno prepoznata kao takva, sa fer procenom starosti, uz dodelu staratelja i uz posebne mere za smeštaj u svrhu njihove zaštite, u skladu sa Opštim komentarom broj 6 Komiteta za prava deteta UN-a (UNCRC) Tretman nepratene i razdvojene dece van zemlje porekla (2005. godine) i EASO Praktičnim vodičem za procenu starosti (2018. godine). Najbolji interesi deteta treba da budu najvažniji u svim odlukama koje ih se tiču.
Zašto?	Sve zemlje obuhvaćene studijom ratifikovale su Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima deteta. Deca su sama po sebi podložna trgovini ljudima i drugim zloupotrebam zbog nedostatka svesti i životnog iskustva, i smanjenoj sposobnosti da se odupru trgovcima ljudima i drugim potencijalnim zlostavljačima, kao i ograničenim kapacitetima da izađu iz stanja eksploracije. Kada imaju pristup odgovarajućim merama za zaštitu dece u zemljama tranzita i zemljama odredišta, može se povećati otpornost dece, a njihovi najbolji interesi promovisati.
Ko?	Imigracione vlasti; vlasti za azil; službe za zaštitu dece; staratelj; upravljanje centrima za smeštaj; policija; osoblje granične i obalske straže; nevladine organizacije; škole; Komitet za prava deteta UN-a.

15. Obezbediti adekvatan, pristupačan i bezbedan smeštaj kako bi se osigurali uslovi otpornosti

Šta?	Obezbediti izbeglicama i migrantima, koji su smešteni u zvaničnim centrima za smeštaj, humane i dostojanstvene životne uslove, bezbednost i pristup uslugama. Treba da postoje posebne mere zaštite za žene, devojčice, dečake, devojčice i dečake bez pratnje. U detenciskim (zatvorenim) centrima treba da borave samo odrasli, ali kao poslednja mera, a decu ne bi trebalo zadržavati. Nevladinim organizacijama, prevodiocima, kulturnim medijatorima, advokatima i socijalnim radnicima treba omogućiti pristup svim centrima za smeštaj, uključujući i detenciske, zatvorene centre.
-------------	---

Zašto?	Rizik od trgovine ljudima i eksploatacije može se ublažiti u centrima za smeštaj ukoliko su životni uslovi i bezbednosne mere adekvatni i ako je obezbeđen pristup osnovnim uslugama. Mogu se ublažiti rizici specifični za pol i decu ukoliko u okviru ovih centara postoje specijalne usluge i određene oblasti za ove grupe, uz adekvatne bezbednosne mere i žensko osoblje, policajce i prevodioce.
Ko?	Upravljanje centrima za smeštaj; privatne kompanije za obezbeđenje koje posluju u centrima za smeštaj; imigracione vlasti; vlasti za azil; službe za zaštitu dece; policija; nevladine organizacije; advokati.

16. Osigurati da trgovci ljudima ne borave u centrima za smeštaj i ne koriste centre kako bi regrutovali žrtve

Šta?	Uspostaviti procedure identifikacije i bezbednosti u centrima za smeštaj kako bi se osiguralo da isti nisu regrutni centri za trgovinu ljudima.
Zašto?	Trgovci ljudima ciljaju centre za smeštaj izbeglica i migranata kao lokacije za regrutovanje žrtvi, čime lica koja borave u ovim centrima postaju posebno ranjiva.
Ko?	Upravljanje centrima za smeštaj; privatne kompanije za obezbeđenje koje posluju u centrima za smeštaj; policija; imigracione vlasti; vlasti za azil; službe za zaštitu dece.

17. Obezbediti pristup stručnom osposobljavanju i odgovarajućem zaposlenju

Šta?	Tinejdžeri i odrasli u željenim i de facto zemljama destinacije treba da imaju pristup stručnim obukama, obrazovanju i redovnom zaposlenju, uz mere za promovisanje njihove integracije na tržištu rada i prilike za zaposlenje u organizacijama koje vode migranti i organizacijama za pružanje podrške migrantima. Lica koja neregularno rade treba da imaju pristup pravdi i zaštititi ako trpe povredu rada ili radnu eksploraciju.
Zašto?	Lica su otpornija na trgovinu ljudima i na druge vidove zlostavljanja kada prolaze obuke ili su na studijama ili kada imaju odgovarajuće zaposlenje.
Ko?	Centri za stručno osposobljavanje; obrazovne institucije trećeg nivoa; državne službe za zapošljavanje; inspektori rada; imigracione vlasti; vlasti za azil; policija; poslodavci; sindikati; nevladine organizacije.

18. Obezbediti medicinsku negu za fizičko i mentalno zdravlje

Šta?	Obezbediti da svi odrasli i deca izbeglice i migranti imaju pristup odgovarajućoj i neophodnoj fizičkoj i mentalnoj zdravstvenoj zaštiti u zemljama tranzita i zemljama destinacije.
Zašto?	Lica koja trpe fizičko zlostavljanje, koja su pretrpela traume, pate od fizičke ili duševne bolesti, ili su starija lica ili imaju neki oblik invaliditeta, mogu biti podložnija trgovini ljudima i drugim vidovima zlostavljanja. Njihova otpornost se može povećati ako dobiju adekvatnu negu.
Ko?	Zdravstvene službe; bolnice; upravljanje centrima za smeštaj; imigracione vlasti; vlasti za azil; policija; staratelji nepraćene i razdvojene dece.

19. Obezbediti efikasan pristup informacijama o njihovom statusu i mogućnostima izbeglicama i migrantima u zemljama destinacije

Šta?	Obezbediti licima u pokretu tačne informacije o njihovim pravima i obavezama u kontekstu tranzita i odredišta, i o pravnim procedurama koje se odnose na njih, u formatu koji razumeju (uključujući „online“ i putem mobilnih aplikacija za one koji imaju pristup) i na jeziku koji razumeju (uključujući putem prevodioca i kulturnih medijatora).
Zašto?	Nedostatak tačnih informacija o situaciji lica može biti eksplorativno od strane trgovaca ljudima kako bi im pružili rizične alternative.
Ko?	Imigracione vlasti; vlasti za azil; policija; nevladine organizacije; organizacije koje vode migranti; migrantske zajednice; prevodioci i kulturni medijatori; međunarodne organizacije.

20. Promovisati civilno društvo i volontiranje

Šta?	Finansirati i promovisati aktivnosti nevladinih organizacija i verskih organizacija koje podržavaju izbeglice i migrante, i ohrabrvati njihovu uključenost kao volontere u ovim organizacijama.
Zašto?	Lica u pokretu koja imaju podršku organizacija civilnog društva, i koja su aktivna u organizacijama civilnog društva, otpornija su na trgovinu ljudima i na druge vidove zlostavljanja.
Ko?	Nevladine organizacije; verske organizacije; organizacije koje vode migranti; državne vlasti; donatori.

21. Izgraditi kapacitete kancelarija za azil radi prepoznavanja žrtvi trgovine ljudima

Šta?	Uključiti skrining i prepoznavanje ranjivosti i potencijalnih slučajeva trgovine ljudima u procesu azila, obezbeđujući specijalističku obuku vlastima za azil i uspostavljajući procedure za upućivanje. Žrtve trgovine ljudima koje imaju pravo na međunarodnu zaštitu treba da imaju pristup i jednom i drugom mehanizmu zaštite. Žrtve trgovine ljudima, i koje kao rezultat trgovine imaju pravo na međunarodnu zaštitu, takođe treba da imaju pristup i jednom i drugom mehanizmu zaštite. Žrtve trgovine ljudima koje nemaju pravo na međunarodnu zaštitu treba da budu zaštićene kao žrtve trgovine ljudima i treba im odobriti boravišnu dozvolu.
Zašto?	Postupak azila predstavlja mogućnost za prepoznavanje slučajeva osetljivosti na trgovinu ljudima i potencijalne trgovine ljudima, i ako se iskoriste, mogu povećati prepoznavanje žrtava trgovine ljudima među tražiocima azila, i osigurati da lica imaju pristup merama zaštite i pravdi na koje imaju pravo.
Ko?	Vlasti za azil; organi EU, uključujući EASO; učesnici u borbi protiv trgovine ljudima; migrantske zajednice; međunarodne organizacije.

22. Izgraditi kapacitete učesnika u borbi protiv trgovine ljudima za prepoznavanje žrtava trgovine ljudima među izbeglicama i migrantima

Šta?	Obezbediti specijalističku obuku i uspostaviti procedure, kako bi se osiguralo da su lica u pokretu, uključujući podnosioce zahteva za azil koji su potencijalno žrtve trgovine ljudima, pregledana, identifikovana i upućena na učesnike u borbi protiv trgovine ljudima radi zaštite i pristupa pravdi.
Zašto?	Učesnici u borbi protiv trgovine ljudima možda nemaju iskustva u radu sa kancelarijama za azil i imigracionim vlastima, a za prepoznavanje žrtvi trgovine ljudima. Ukoliko ove institucije rade bolje zajedno, veći broj žrtvi trgovine ljudima može se identifikovati i zaštiti.
Ko?	Učesnici u borbi protiv trgovine ljudima (vlada i civilno društvo); vlasti za azil; imigracione vlasti; migrantske zajednice; međunarodne organizacije.

23. Ispitati sumnjive slučajeve krijumčarenja migranata zbog indikacija na trgovinu ljudima, eksploatacije i zlostavljanja

Šta?	Usmeriti organe za sprovođenje zakona na slučajeve trgovine ljudima, eksploatacije i zlostavljanja od strane lica koja pružaju usluge krijumčarenja migranata
Zašto?	Neki ljudi su otporni dok koriste usluge krijumčarenja, dok su drugi ranjivi zbog njihove interakcije sa ljudima koji pružaju usluge krijumčarenja, koji imaju za nameru da ih zlostavljaju ili iskorišćavaju. Napore organa za sprovođenja zakona u slučajevima krijumčarenja migranata treba usmeriti na teške slučajeve koji uključuju kršenje ljudskih prava, uključujući trgovinu ljudima.
Ko?	Osoblje granične i obalske straže; policija; tužoci; sudije; Frontex; Europol; Interpol.

24. Povećati identifikaciju i zaštitu muškaraca i dečaka žrtava trgovine ljudima

Šta?	Osigurati da su učesnici u borbi protiv trgovine ljudima informisani, obučeni i na odgovarajući način snabdeveni sredstvima za skrining i prepoznavanje slučajeva trgovine ljudima među muškarcima i dečacima, kao i među ženama i devojčicama, pružajući zaštitu žrtvama i privođenjem trgovaca pred lice pravde.
Zašto?	Muškarci i dečaci tinejdžeri mogu biti zanemareni u odgovorima protiv trgovine ljudima, što znači da nisu identifikovani kao žrtve trgovine ljudima i nemaju pristup zaštiti i pravdi.
Ko?	Socijalni radnici; nevladine organizacije; upravljanje centrima za smeštaj; inspektorji rada; policija; tužoci; sudije; migrantske zajednice; osoblje granične i obalske straže.

25. Izgraditi poverenje u državne vlasti i nadležne institucije kod izbeglica i migranata, kako bi se podstaklo prijavljivanje slučajeva trgovine ljudima i drugih vidova zlostavljanja

Šta?	Izgraditi poverenje u državne vlasti kod lica u pokretu, koristiti prevodioce i kulturne medijatore radi unapređenja komunikacije sa licima u pokretu, obezbediti žrtvama trgovine ljudima pristup pravdi i merama zaštite bez uslovljavanja pristupa onima koji ostaju u zemlji tranzita, i zaštiti žrtve trgovine ljudima od odmazde trgovaca i njihovih mreža.
-------------	---

Zašto?	Lica u pokretu ne prijavljuju slučajeve trgovine ljudima zbog nedostatka poverenja u državne vlasti, poteškoća u komunikaciji, njihove želje za nastavak putovanja, straha da vlasti ne mogu zaštiti njih ili njihove porodice od odmazde trgovaca i njihovih mreža i straha od deportacije.
Ko?	Imigracione vlasti; vlasti za azil; socijalni radnici; nevladine organizacije; policija; tužioци; programi za zaštitu svedoka; migrantske zajednice; prevodioci i kulturni medijatori; advokati; službe za zaštitu dece; staratelji.

26. Uključiti posebne mere koje se odnose na izbeglice i migrante u skrining trgovine ljudima, identifikaciju, upućivanje, mehanizme zaštite i krivično gonjenje

Šta?	Uključiti posebne, adekvatne mere koje se odnose na kontekst lica u pokretu u nacionalne i transnacionalne mehanizme upućivanja za zaštitu žrtava trgovine ljudima, utvrđujući uloge i odgovornosti azila, učesnika u migraciji i u borbi protiv trgovine ljudima, u skriningu, identifikaciji, upućivanju na zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima. Uspostaviti ili ojačati bilateralne i multilateralne mehanizme za identifikaciju, zaštitu, istragu i krivično gonjenje između zemalja tranzita i zemalja odredišta duž migrantskih ruta.
Zašto?	Lica u pokretu koja su žrtve trgovine ljudima ne mogu biti identifikovana ili zaštićena zbog nedostatka koordinacije između vlasti za azil, migracionih vlasti i vlasti za borbu protiv trgovine ljudima, na nacionalnom i transnacionalnom nivou. Slučajevi trgovine ljudima koji se odvijaju u tranzitu mogu se identifikovati samo u zemljama odredišta koje zahteva bilateralnu i multilateralnu saradnju kako bi se žrtve zaštite i trgovci ljudima priveli pred lice pravde.
Ko?	Nacionalni mehanizmi upućivanja; imigracione vlasti; vlasti za azil; učesnici u borbi protiv trgovine ljudima; socijalni radnici; nevladine organizacije; policija; tužioci; sudije; Europol; Interpol; Eurojust (Evropska kancelarija za pravosudnu saradnju); Frontex.

C. Izbeglice, drugi migranti i njihove porodice

27. Pre polaska imati jasan plan putovanja

Šta?	Pre polaska, pribaviti što je moguće više informacija o načinima putovanja, uslovima, troškovima, pravima i obavezama u zemljama tranzita i zemljama odredišta. Izbegavajte da verujete samo informacijama dobijenim od strane krijumčara migranata. Koristiti „online“ i mobilne izvore informacija gde je moguće, vodeći računa da su izvori pouzданi.
Zašto?	Precizne informacije o putovanju, o pravima i obavezama, i o situaciji u zemljama tranzita i zemljama odredišta predstavljaju ključan izvor otpornosti na trgovinu ljudima i na druge vidove zlostavljanja.

28. Putovati zajedno sa članovima porodice ili bliskim poznanicima

Šta?	Ukoliko je moguće, putovati u društvu članova porodice ili drugih osoba od poverenja, i proveriti lica sa kojima putujete a koje ne poznajete dobro, uz proveru njihovih motivacija i namera. Ne dozvoljavati deci da putuju sama.
-------------	--

Zašto?	Putovanje zajedno sa članovima porodice i drugim licima koji mogu podržavati jedni druge čine ljudе bezbednim tokom puta i po dolasku u željenu zemlju odredišta. Deca mlađa od 18 godina koja putuju bez svojih roditelja ili staratelja su posebno ranjiva i u opasnosti.
---------------	---

28. Putovati zajedno sa članovima porodice ili bliskim poznanicima

Šta?	Ukoliko je moguće, putovati u društvu članova porodice ili drugih osoba od poverenja, i proveriti lica sa kojima putujete a koje ne poznajete dobro, uz proveru njihovih motivacija i namera. Ne dozvoljavati deci da putuju sama.
Zašto?	Putovanje zajedno sa članovima porodice i drugim licima koji mogu podržavati jedni druge čine ljudе bezbednim tokom puta i po dolasku u željenu zemlju odredišta. Deca mlađa od 18 godina koja putuju bez svojih roditelja ili staratelja su posebno ranjiva i u opasnosti.

29. Ostati informisani, prilagoditi se promenjenim okolnostima

Šta?	Koristiti pouzdane izvore informacija, uključujući osobe od poverenja i „online“ izvore informacija, kako bi se ostalo u toku sa situacijom koja se može promeniti za vreme putovanja. Kada se okolnosti promene i nađe se na prepreke, tamo gde je moguće, prilagoditi se ovim okolnostima i shodno tome promeniti planove, osiguravajući da imate dovoljno informacija o promenjenoj situaciji.
Zašto?	Suočavanje s nepredviđenom preprekom ili promenom okolnosti može biti trenutak frustracije i očaja, povećavajući podložnost lica trgovini ljudima i drugim zloupotrebama. Ako lica ne reaguju na informisan način, mogu postati još ranjivija.

30. Prijaviti svaku pretrpljenu ili primećenu zloupotrebu vlastima ili nevladinim organizacijama koje mogu pružiti pomoć

Šta?	Potražiti pomoć od nevladinih organizacija, pouzdanih lica, vlasti za azil ili imigracionih vlasti, socijalnih radnika, advokata, boraca za ljudska prava ili policije ukoliko ste pretrpeli zlostavljanje ili ukoliko ste svedoci zlostavljanja nekoga drugog.
Zašto?	Ukoliko se trgovina ljudima ili drugi vidovi zlostavljanja ne prijave i ne prepoznaju, žrtve ovih zlostavljanja ne mogu dobiti usluge zaštite, a počinioци se ne mogu privesti pred lice pravde.

31. Izbegavati zaduživanje kod krijumčara i drugih facilitatora putovanja i osigurati dovoljno novca za put

Šta?	Ukoliko je ikako moguće, osigurati dovoljno sredstava za put, kao i da se ne zadužujete kod krijumčara migranata.
Zašto?	Ostajanje bez novca tokom putovanja čini lica podložnim eksplotaciji, kako bi zaradili novac za nastavak putovanja. Zaduženost kod krijumčara migranata predstavlja akutnu ranjivost.

32. Očekivanja članova porodice moraju ostati realna

Šta?	Očekivanja članova porodica izbeglica i migranata, bilo da su u zemlji porekla ili zemlji destinacije, treba da budu realna. Članovi porodica treba da razumeju da promene okolnosti mogu uticati na situaciju osoba u pokretu.
Zašto?	Očekivanja porodice mogu izvršiti značajan pritisak koji može prouzrokovati da se izbeglice i migranti nađu u situaciji eksploracije ili da ih učine podložnijim zlostavljanju.

Snaga da se nastavi dalje

Izveštaj

Oko milion i po ljudi je prošlo Istočno-mediteranskom, Balkanskom i Centralno-mediteranskom rutom od 2015. godine sa ciljem da uđu u zemlju Evropske unije i zatraže azil, ili ostanu bez obzira na neregulisani status. Ova studija analizira prisustvo trgovine ljudima među ljudima koji su koristili te rute, ali i istražuje njihovu otpornost i ranjivost na trgovinu ljudima i povezana zlostavljanja. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na hitnu potrebu za prevencijom i odgovorom na trgovinu ljudima u migrantskom kontekstu i daju preporuke donosiocima odluka, radnicima na terenu i izbeglicama i drugim migrantima.

ISBN: 978-3-903120-66-2 SR (pdf)